

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA**

**ANDRIUS JANUŠAUSKAS
IV KURSAS (4 m.)
NEAKIVAIZDINIS SKYRIUS**

MAGISTRO DARBAS

**JT ŽMOGAUS TEISIŲ TARYBA: VEIKSMINGESNĖS ŽMOGAUS
TEISIŲ APSAUGOS GARANTAS AR ILIUZIJA?**

**THE UN HUMAN RIGHTS COUNCIL: A GUARANTEE OF A
MORE EFFECTIVE HUMAN RIGHTS PROTECTION OR AN
ILLUSION?**

**DARBO VADOVĖ: Lekt. dr. V. MILAŠIŪTĖ
RECENZENTAS: Doc. dr. D. ŽALIMAS**

VILNIUS 2008

TURINYS

1. Įvadas.....	3
2. Ar buvo būtina keisti Žmogaus teisių komisiją?.....	6
3. Tarybos vieta JT sistemoje.....	13
4. Tarybos sudėtis.....	15
4.1 Tarybos narių skaičius.....	15
4.2 Geografinis valstybių-narių pasiskirstymas.....	17
4.3 Narystės reikalavimai.....	19
4.4 Pirmieji rinkimai į Tarybą.....	22
4.5 Papildomi reikalavimai narėms.....	24
5. Sesijos.....	26
6. Tarybos veiklos mechanizmas.....	28
6.1 Visuotinė periodinė peržiūra.....	29
6.2 Patariamasis komitetas.....	34
6.3 Specialiosios procedūros.....	37
6.4 Skundų procedūra.....	42
7. NVO vaidmuo.....	49
8. Išvados.....	51
9. Santrauka.....	55
10. Literatūros sąrašas.....	57

1. Įvadas

Klasikinė tarptautinė teisė, apimdama iš esmės tik valstybių santykius, individui įtakos beveik neturėjo [19; p. 262].

Nepaisant to, jog žmogaus teisių raida apima ne vieną šimtmetį, paprastai – pripažįstama, jog svarbiausias progresas tarptautinėje teisėje žmogaus teisių srityje sietinas su pokyčiais, kurie įvyko po Antrojo pasaulinio karo, kuomet buvo įkurtos Jungtinės Tautos, (toliau – JT) tam, kad „ateinančios kartos būtų apsaugotos nuo karo rykštės ... ir, kad būtų naujai sustiprintas pasitikėjimas pagrindinėmis žmogaus teisėmis” [1].

Šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje individo padėtis žmogaus teisių srityje iš esmės skiriasi nuo jo padėties klasikinėje tarptautinėje teisėje. Dabar tarptautinė teisė jau tiesiogiai įtvirtina tam tikras individo teises ir laisves. Pirmiausia tai pasakytina apie žmogaus teises, įtvirtintas tarptautinės teisės aktuose. Valstybė, tapusi tarptautinių žmogaus teisių sutarčių dalyve, privalo laikytis ir vykdyti pagal šias sutartis prisiimtą įsipareigojimą. Įvairios tarptautinės organizacijos, pirmiausia JT, yra paskelbusios daug rezoliucijų, deklaracijų bei rekomendacijų, kurios nors ir nėra teisiškai privalomos, įtvirtina visuotinai privalomus žmogaus teisių apsaugos standartus, kurių valstybės paprastai laikosi [20]. Tarptautinėje teisėje taip pat sukurta nemažai tarptautinių mechanizmų, kurie suteikia asmenims teisę teikti individualias peticijas tarptautinėms institucijoms.

Valstybės šiandien taip pat nebegali remtis nesikišimo į valstybės vidaus reikalus principu ir teigti, jog žmogaus teisės – išimtinė jos vidaus kompetencijos dalis.

Kai kurie autoriai teisingai pastebi, jog „žmogaus teisių apsauga dabar yra turbūt antroji pagal svarbą po tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo prioritetinė JTO veiklos sritis“ [21; p. 335]. Vienas iš JT tikslų, įtvirtintų Organizacijos Chartijoje [2] ir yra pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, priklausančioms visiems nepriklausomai nuo žmogaus rasės, lyties, kalbos ar religijos, ugdymas ir skatinimas.

Tai taip pat buvo atkartota 1993 metų Vienos deklaracijoje, kurios 4-asis straipsnis teigia, jog „visų žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių skatinimas bei apsauga

turi būti laikoma prioritetiniu JT uždaviniu, atsižvelgiant į organizacijos tikslus ir principus“ [3].

Viena svarbiausių JT institucijų, atsakingų už šio prioritetinio uždavinio įgyvendinimą, yra Žmogaus teisių taryba (toliau – Taryba), todėl tema, susijusi su šios JT institucijos reforma, yra **aktuali** šiandien. Tai patvirtina ir JT Generalinio sekretorius Kofio Annano žodžiai, kai jis, kalbėdamas apie būtinybę reformuoti Žmogaus teisių komisiją (toliau – Komisija), kurią pakeitė 2006 metais įsteigta Taryba, pasakė, jog „mes pasiekėme ribą, kai krintantis pasitikėjimas Komisija meta šešėlį ant visos JT sistemos. Jei mes nereformuosime mūsų žmogaus teisių mechanizmo, gali atsitikti taip, kad mes nebesugebėsime atstatyti visuomenės pasitikėjimo pačia Jungtinių Tautų Organizacija“ [22].

Generalinė Asamblėja (GA) įsteigė naująją Tarybą lygiai prieš dvejus metus, 2006 metų kovo mėnesį priėmusi rezoliuciją 60/251 [4], kurioje, be kita ko, Taryba buvo įpareigota išplėtoti tam tikras gaires dėl universalios periodinės peržiūros mechanizmo bei pagerinti ir racionalizuoti visus buvusios Komisijos mandatus, mechanizmus, funkcijas ir atsakomybę, išlaikant specialiųjų procedūrų sistemą bei santykius su stebėtojais bei nevyriausybinėmis organizacijomis (toliau – NVO), per vienerius metus nuo jos pirmosios sesijos. Tai Taryba padarė 2007 metų birželio mėnesį, priėmusi rezoliuciją 5/1 [5]. Taigi nuo šio teisės akto, detaliau reglamentuojančio Tarybos sąrangą bei jos veiklos mechanizmą, priėmimo nėra praėję nė metai. Tai sąlygoja šios temos **naujumą**.

Dėl šios JT žmogaus teisių institucijos reformos naujumo, **literatūros** šia tema kol kas yra ganėtinai mažai. Renkant medžiagą šiam darbui, nepavyko rasti nė vieno straipsnio ar studijos lietuvių kalba. Tiesa, pavyko rasti tikrai daug ir įvairių straipsnių politikos bei teisės žurnaluose anglų kalba, tačiau didžioji jų dalis arba aptaria šios žmogaus teisių institucijos reformą labai bendrais bruožais, arba analizuoja tik tam tikrus Tarybos veiklos aspektus. Rašant šį darbą, daug kur gelbėjo gan išsami Šveicarijos užsienio reikalų ministerijos užsakymu Berno universiteto Viešosios teisės instituto atlikta studija „*Reform of the UN Commission on Human Rights*“. Tačiau, nepaisant studijos išsamumo bei joje pateiktų pasiūlymų gausos, studija – praradusi dalį savo

aktualumo, kadangi ji buvo atlikta dar 2003 metais, todėl jos nauda, rašant šį darbą, buvo ribota.

Šiame darbe taip pat buvo remiamasi 2007 metų seminaro „*The New Human Rights Council: The First Two Years*” medžiaga, kurią surinko Abo Akademijos Universiteto Žmogaus teisių instituto profesoriai Miko Lempinenas ir Martinas Scheininas.

Lyginant naująją Tarybą su Komisija istoriniu aspektu, buvo naudojamos šiais senesniais leidiniais: Javaid Rehman, *International Human Rights Law: A Practical Approach*, Henry Steiner and Philip Alston, *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*, Manfred Nowak, *Introduction to International Human Rights Regime*, Robertson, A. H. and Merills, J. G., *Human Rights in the World*, Christian Tomuschat, *Human Rights: Between Idealism and Realism*. Rašant šį darbą, gan naudingas taip pat buvo ir po Tarybos įsteigimo išleistas dokumentų rinkinys – Rhona K. M. Smith, *Texts and Materials on International Human Rights*.

Tačiau literatūros trūkumas turėjo ir savų privalumų – nesunku buvo patenkinti **originalumo** reikalavimą, keliamą magistro darbui. Dėl literatūros šia tema stokos bei jos neišsamumo, rašant šį darbą, daugiausia buvo remiamasi GA rezoliucija 60/251 bei Tarybos priimtais teisės aktais, lyginant juos su teisės aktais, reglamentavusiais prieš tai egzistavusios Komisijos veiklą, bandant pateikti teisinį šių teisės aktų įvertinimą (nepamirštant politinio faktoriaus, įtakojančio jų turinį) ir atsakyti į klausimą, „*ar naujoji JT Žmogaus teisių taryba – veiksmingesnės žmogaus teisių apsaugos garantas ar viso labo iliuzija*.“ Atsakymo į šį klausimą paieška, atsižvelgiant į teisinius bei politinius šio klausimo aspektus, ir buvo šio darbo **tikslas**.

Šiam tikslui pasiekti – derinami ir naudojami įvairūs **tiriamieji metodai**: lingvistinis, sisteminis, lyginamasis, istorinis, loginis ir pan. **Tyrimo objektas** – Taryba, kuri pakeitė prieš tai egzistavusią Komisiją. Darbe nagrinėjama šios JT žmogaus teisių institucijos istorija, raida, struktūra, politinis jos pobūdis, kompetencija, veiklos mechanizmas. Taip pat – bandoma aptarti jos pasiekimus, atskleisti jos trūkumus, privalumus bei įvertinti jos reformą. Taip pat, remiantis atliktu objekto tyrimu, bandoma išvelgti Tarybos ateities perspektyvą bei pateikti jos veiklos efektyvumo prognozes.

2. Ar buvo būtina keisti Žmogaus teisių komisiją?

Prieš pradėdant kalbėti apie naująją Tarybą, vertėtų apžvelgti jos pirmtakės – Komisijos – istoriją, raidą, kompetenciją, įvertinti jos privalumus bei trūkumus, pasiekimus bei nesėkmes ir atsakyti į klausimą, ar buvo būtina reformuoti Komisiją kaip neveiksmingą žmogaus teisių apsaugos instituciją.

Paskutiniaisiais savo gyvavimo metais (maždaug nuo 1998 iki 2006 metų) Komisija buvo ypatingai aštriai kritikuojama kaip visiškai neefektyvi bei diskredituota institucija [31; p. 187]. Buvo paplitusi nuomonė (ypač Vakarų pasaulyje), jog pagrindinės Komisijos neefektyvumo kaltininkės yra taip vadinamo trečiojo pasaulio valstybės, kurios, įvaldžiusios Komisijos veiklos mechanizmą, pradėjo naudotis Komisija ne tam, kad prisidėtų prie žmogaus teisių apsaugos skatinimo, bet tam, kad išvengtų kritikos dėl savo pačių vykdomų žmogaus teisių pažeidimų. 2006 vasarį, kritikuodamas tiek Komisiją, tiek tuo metu naujai kuriamą Tarybą, redaktoriaus skiltyje žurnalas *National Review* teigė, jog Komisija tapo baisiausių planetos tironų diplomatine priedanga [32]. Prieštarauti tokiai nuomonei yra labai sudėtinga, turint omenyje šalis, kurios paskutinį Komisijos gyvavimo dešimtmetį buvo jos narėmis. Komisijos narėmis buvo tokios valstybės kaip Siera Leone, Uganda, Kinija, Kuba, Eritrėja, Saudo Arabija, Sudanas, ir Zimbabvė (NVO *Freedom House* įvardija paskutines šešeris valstybes kaip vienas didžiausių žmogaus teisių pažeidėjų pasaulyje). Pasinaudamos balsavimo procedūra, šios ir kitos į jas panašios valstybės dažnai blokuodavo joms nenaudingas rezoliucijas, neretai visiškai paralyžuodamos bet kokią šiek tiek prasmingesnę Komisijos veiklą žmogaus teisių srityje.

2004 metų Komisijos darbo sesijos metu, JAV delegacija teigė, jog „negalima leisti, kad ši svarbi institucija taptų priedanga žmogaus teisių pažeidėjams, kurių tikslas yra iškreipti bei trikdyti Komisijos veiklą“. JAV atstovai taip pat pareiškė, jog „tik iš tiesų demokratinės valstybės turėtų turėti teisę būti komisijos narėmis“ [31; p. 188].

JAV atstovų nuomonė turbūt geriausiai atspindi to meto Vakarų pasaulio jausmus, susijusius su Komisija. Tačiau, kaip matysime vėliau apžvelgdami visą Komisijos veiklos laikotarpį, JAV atstovų nuomonė taip pat atspindi Vakarų pasaulio cinizmą, nes valstybės, kurios šiandien yra laikomos demokratinėmis, taip pat yra nemažai prisidėjusios prie Komisijos neveiksmingumo, kuris sąlygojo jos pabaigą.

Atsakydami į masinius žmogaus teisių pažeidimus, kuriuos atnešė Antrasis Pasaulinis karas, JT įkūrėjai išskirtinai pabrėžė žmogaus teisių apsaugos svarbą JT Chartijoje. Nemenko pulko NVO pastangų dėka San Francisko Konferencijoje, kurios metu JT Chartija buvo priimta, JT Chartijoje pavyko įtvirtinti eilę straipsnių, tiesiogiai ar netiesiogiai liečiančių žmogaus teises.

JT Chartijos 68 straipsnis teigia, jog „Ekonominė ir socialinė taryba sudaro komisijas ekonominiams ir socialiniams klausimams spręsti bei žmogaus teisėms remti, taip pat kitas komisijas, kurios gali būti reikalingos jos funkcijoms atlikti.“ Pasinaudodama šiuo straipsniu, pačioje pirmoje sesijoje, kuri buvo surengta 1946 metais, Ekonominė ir socialinė taryba įsteigė Žmogaus teisių komisiją [6]. Buvo planuojama, jog Komisija bus pagrindinė institucija JTO sistemoje, atsakinga už politiką žmogaus teisių srityje.

Vadovauti Komisijai buvo pavesta Eleanorai Roosevelt, žinomai žmogaus teisių gynėjai, buvusio JAV prezidento Franklino Rooseveltto našlei.

Komisijai buvo suteiktas mandatas teikti Ekonominei ir socialinei tarybai pasiūlymus, rekomendacijas, bei ataskaitas dėl:

- a) tarptautinio žmogaus teisių bilio (angl. - *international human rights bill*),
- b) tarptautinių deklaracijų bei konvencijų, susijusių su pilietinėmis laisvėmis, moterų statusu, informacijos laisve,
- c) mažumų teisių apsaugos,
- d) diskriminacijos dėl rasės, lyties, kalbos ar religijos prevencijos,
- e) kitų klausimų, susijusių su žmogaus teisėmis, nepatenkančių į a), b), c) bei d) punktus.

1979 metais Komisija įgijo papildomą funkciją – padėti Ekonominei ir socialinei tarybai koordinuoti veiklą, susijusią su žmogaus teisėmis JT sistemoje. [33; p. 213].

Nepaisant to, jog didelė dalimi Komisija buvo įsteigta dėl Vakarų valstybių pastangų ir Komisijos veiklos pradžioje buvo jų dominuojama, pirmąjį savo gyvavimo dvidešimtmetį Komisija užsiiminėjo vien tik propaguojamojo pobūdžio veikla – tarptautinių teisės aktų rengimu bei diskusijų žmogaus teisių tematika organizavimu. Ir nors didelė dalis Komisijos rengtų teisės aktų (pavyzdžiui, Visuotinė žmogaus teisių deklaracija [7] bei Jungtinių tautų konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo [8]) paklojo tvirtus pamatus visai tolesnei tarptautinei žmogaus teisių raidai ir yra vertintini kaip vieni didžiausių Komisijos pasiekimų, tuo metu tai buvo viso labo deklaracijos, kurios nedavė tiesioginės naudos žmonėms, kurių teises valstybės pažeidinėjo*. 1947 metais Komisija pareiškė, jog ji nėra įgaliota imtis veiksmų dėl skundų susijusių su žmogaus teisių pažeidimais, dėl ko ji buvos stipriai kritikuojama [25; p. 37-38].

Tenka pripažinti, jog iš tiesų nebuvo tikimasi, kad Komisija priiminės asmenų skundus, aptarinės sunkius žmogaus teisių pažeidimus ar vertins grėsmes žmogaus teisėms, kaip tai Komisija pradėjo daryti septintojo dešimtmečio pabaigoje. Paradoksalu, tačiau įtakingiausios to meto Vakarų valstybės, kurios buvo Komisijos steigimo iniciatorės bei vaidino dominuojantį vaidmenį Komisijos veikloje, pirmaisiais jos gyvavimo metais nesistengė Komisijos paversti efektyvia žmogaus teisių apsaugos institucija. Pavyzdžiui, Vakarai stabiliai balsuodavo prieš Komisijos pastangas, susijusias su rasine diskriminacija, apartheidu ar kolonizuotų valstybių apsisprendimo teise. Šalys, kurioms priklausė kolonijos, nenorėjo, kad JT atkreiptų pasaulio dėmesį į žmogaus teisių pažeidimus kolonijinėse valstybėse, todėl stengėsi, kad Komisija nenagrinėtų klausimų susijusių su kolonijomis. Tuo tarpu JAV nenorėjo JT dėmesio savo rasinės diskriminacijos problemoms.

* Net ir po daugelio metų kai kas manė, jog dalis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos normų yra viso labo tušti pareiškimai — pavyzdžiui, Jean Kirkpatrick, Prezidento Reagan'o administracijos paskirta buvusi JAV ambasadorė JT yra pareiškusi, jog socialinės—ekonominės teisės, įtvirtintos Deklaracijoje, yra viso labo „gražus laiškas Seneliui Šalčiui“
http://en.wikipedia.org/wiki/Universal_Declaration_of_Human_Rights

Situacija iš esmės pradėjo keistis nuo 1967 metų, kuomet Komisija pamažu pradėjo judėti nuo išskirtinai propaguojamojo pobūdžio veiklos link žmogaus teisių gynimo. Tai sąlygojo naujai nepriklausomybę įgijusių trečiojo pasaulio valstybių įsiliejimas į Komisiją. Ir, nepaisant to, jog vėlesniais metais šios naujos valstybės ėmė naudotis Komisija tam, kad nukreiptų pasaulio dėmesį nuo jų pačių vykdomų žmogaus teisių pažeidimų, tuo metu jos buvo pasiryžusios kovoti prieš tada paplitusį kolonializmą bei rasinę diskriminaciją.

1967 metais Ekonominė ir socialinė taryba priėmė rezoliuciją 1235 [9], o 1970 metais — rezoliuciją 1503 [10]. Šios rezoliucijos suteikė Komisijai įgaliojimus tikrinti valstybių praktiką žmogaus teisių srityje bei reaguoti į privačias bei NVO peticijas dėl sistematiškai vykdomų sunkių žmogaus teisių pažeidimų.

Komisijos gyvavimo pabaigoje jos funkcijos buvo:

a) standartų nustatymas

Naujų konvencijų bei deklaracijų rengimas buvo viena svarbiausių funkcijų Komisijos veikloje nuo jos įsteigimo iki pat jos gyvavimo pabaigos.

b) reagavimas į žmogaus teisių pažeidimus

Nepaisant to, jog Komisija buvo įgaliota spręsti „kitus klausimus, susijusius su žmogaus teisėmis“, veiklos pradžioje Komisija nebuvo nusiteikusi reaguoti į pranešimus apie žmogaus teisių pažeidimus konkrečiose šalyse. Kaip jau buvo minėta, tai pasikeitė 1967 metais, priėmus rezoliuciją Nr. 1235 bei rezoliuciją Nr. 1503 1970 metais. Šių rezoliucijų rėmuose, Komisija sukūrė du skirtingus mechanizmus. Vienas jų buvo skirtas analizuoti situaciją konkrečiose šalyse, gavus informaciją iš specialių pranešėjų, kitas – analizuoti specifinę žmogaus teisių pažeidimų rūšį, nesvarbu kur buvo vykdomi pažeidimai.

c) žmogaus teisių skatinimas

Skatindama žmogaus teises konkrečiose šalyse, Komisija teikė patarimus bei techninę pagalbą žmogaus teisių srityje. Komisija taip pat skatino valstybes ratifikuoti žmogaus teisių sutartis, o taip pat organizuodavo seminarus bei rengė studijas, skirtas žmogaus teisių skatinimui.

d) žmogaus teisių teisinės bazės plėtojimas

Vykdydama aukščiau paminėtas funkcijas – atlikdama studijas, specialias tematinės procedūras, nustatinėdama žmogaus teisių standartus – Komisija taip pat prisidėjo prie žmogaus teisių teisinės bazės raidos. Kaip pavyzdžius galima paminėti vystimosi teisę, vietos žmonių teises ar santykį tarp skurdo ir žmogaus teisių.

e) forumas žmogaus teisių tematika

Komisija taip pat atliko forumo, svarbiausiems žmogaus teisių klausimams aptarti, funkciją. Nepaisant to, jog Komisijos organizuojamos diskusijos neretai neduodavo trokštamo rezultato, Komisija buvo unikali vieta viešai aptarti svarbiausius žmogaus teisių klausimus visam pasauliui girdint. Komisijos dėka žmogaus teisių NVO buvo suteikiama galimybė pasisakyti joms rūpimais klausimais bei atkreipti tarptautinės bendruomenės dėmesį į žmogaus teisių pažeidimus [23; p. 5-6].

Apibendrinant taip pat galima pasakyti, jog Komisija turi nemažai pasiekimų žmogaus teisių srityje, kuriais iš tiesų gali didžiuotis.

Pirmaisiais savo gyvavimo metais Komisija parengė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, kuri ilgainiui tapo tarptautinės paprotinės teisės dalimi ir sukėlė tikrą revoliuciją žmogaus teisių apsaugos srityje tarptautiniu, regioniniu bei nacionaliniu mastu [34; p. 319]. Vėliau ji suvaidino pagrindinę rolę rengiant bei priimant tarptautinės teisės normas susijusias su kankinimais, rasine diskriminacija bei žmonių dingimais bei kitais žmogaus teisių pažeidimais. Komisija užstojo apartheido bei diktatoriškų Lotynų Amerikos režimų aukas. Po Šaltojo karo Komisija stojo ginti žmogaus teisių pažeidimų aukas tiek Šiaurėje tiek Pietuose. Komisija sukūrė nepriklausomų tyrėjų sistemą, kuri buvo naudojama tirti pranešimus apie kankinimus, politines žmogžudystes bei prievartą prieš moteris, kas savo ruožtu skatino pasaulio šalių vyriausybes bei vadovus labiau gerbti žmogaus teises. Studijuojant visą Komisijos gyvavimo istoriją, būtų sunku ir neteisinga kategoriškai teigti, jog Komisija buvo visiškai nevykusi žmogaus teisių institucija.

Tačiau šioje vietoje būtina pažymėti, jog tiek aukščiau paminėti, tiek kiti Komisijos pasiekimai atsirado todėl, kad atskirais Komisijos gyvavimo momentais egzistavo Komisijos narių, norinčių pagerinti žmogaus teisių padėtį pasaulyje, politinė valia ir aktyvumas. Taip pat tenka pripažinti, jog Komisijos veiksmingumo stoką didele

dalimi lemdavo demokratinių valstybių pasyvumas, žmogaus teises pažeidinėjančių šalių aktyvumo akivaizdoje. Dėl šių priežasčių galima teigti, jog Komisija nebuvo praradusi potencialo vaidinti svarbią rolę, skatinant bei ginant žmogaus teises. Tačiau dėl ciniško manipuliavimo Komisija, siekiant politinių tikslų, Komisija prarado pasitikėjimą pasaulio bendruomenės akyse.

Kaip jau buvo minėta, paskutiniaisiais savo gyvavimo metais Komisija pavirto pajuokos objektu, kadangi žmogaus teises pažeidinėjančios valstybės rungėsi dėl vietos Komisijoje ne tam, kad gintų žmogaus teises, bet tam, kad gintų save bei savo bendrus nuo sugėdinimo pasaulio bendruomenės akyse arba tam, kad kritikuotų kitas valstybes dėl politinių priežasčių. Kadangi Komisija – politinio pobūdžio institucija (Komisijos narius skyrė valstybių vyriausybės, todėl Komisijos narių pozicijos atspindėjo jų vyriausybių pozicijas), tai stipriai įtakoją visą Komisijos veiklą. (Beje, naujoji Taryba išlaikė savo pirmtakės politinį pobūdį). Dėl Komisijos politinio pobūdžio bei rinkimų į Komisiją tvarkos, kuri sudarė sąlygas tokioms valstybėms kaip Siera Leonė, Kinija, Kuba, Saudo Arabija, Sudanas, ar Zimbabvė ne tik užimti vietas Komisijoje bet ir kontroliuoti Komisijos darbo dienotvarkę, žmogaus teisių pažeidimai Kinijoje, Kuboje, Sudane, Rusijoje, Sirijoje bei kitose šalyse buvo ignoruojami. Tuo pačiu metu JAV, naudodamos savo įtaką, stengėsi apsaugoti nuo kritikos dėl žmogaus teisių pažeidimų Pakistaną, Saudo Arabiją, Turkiją, Uzbekistaną ir kitas valstybes – savo partneres kare prieš terorizmą. Vis tai kėlė nepasitenkinimą ne tik tarp pasaulio valstybių, bet ir tarp žmogaus teisių NVO.

Komisijos efektyvumą taip pat stabdė tam tikros praktinės problemos. Pavyzdžiui, Komisija rinkdavosi tik kartą per metus šešių savaitių sesijai, kas trukdė efektyviai reaguoti į tam tikrus žmogaus teisių pažeidimus. Taip pat Komisijos veikla, vykdant aukščiau išvardintas funkcijas, su laiku tapo labai sudėtinga bei komplikuota. Problema taip pat aštrino finansavimo trūkumai, kurie trukdė Komisijai siekti jai iškeltų uždavinių.

Dėl aukščiau išvardintų bei kitų priežasčių (kurios bus aptartos vėliau) Komisijos reputacija ėmė rimtai šlubuoti, kas savo ruožtu pradėjo klibinti viso JT patikimumo pamatus tarptautinės bendruomenės akyse.

Su laiku nepasitenkinimas Komisija pasiekė tokį lygį, kad 2005 metais JT Generalinis sekretorius Kofis Annanas pareiškė, jog geriausias būdas patobulinti Komisiją yra tiesiog ją atsikratyti ir vietoj jos įsteigti naują Žmogaus teisių tarybą.

Po ilgiau kaip metus trukusių diskusijų bei debatų tarp valstybių bei NVO-ų, atsižvelgusi į didelį skaičių siūlytų pakeitimų variantų, 2006 m. balandžio 3 d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja galiausiai priėmė rezoliuciją 60/251, iš esmės atkartojančią Generalinio Sekretoriaus pasiūlymus dėl naujosios institucijos [35]. Tarptautinė bendrija nutarė steigti Žmogaus teisių tarybą, kuri veiktų Ženevoje ir kuri būtų patariamoji Generalinės asamblėjos institucija. Tarybai buvo suteiktas mandatas „skatinti visuotinę pagarbą visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms visiems asmenims, be jokios diskriminacijos, teisingai bei vienodai“ (2-as straipsnis).

Tarybai buvo suteikta teisė teikti rekomendacijas Generalinei Asamblėjai dėl tolesnio tarptautinės teisės plėtojimosi žmogaus teisės srityje, skatinti žmogaus teisių švietimą, skatinti valstybių prisiimtų žmogaus teisių įsipareigojimų visišką įgyvendinimą bei tolesnius tikslus, susijusius su žmogaus teisių apsauga. Taip pat buvo numatyta, jog Taryba taps pagrindiniu forumu diskusijoms dėl specifinių klausimų žmogaus teisių srityje bei teiks metinius pranešimus Generalinei Asamblėjai.

Tarybai buvo suteikti įgaliojimai vesti dialogą ir, bendradarbiaujant su valstybėmis, vykdyti periodinę peržiūrą bei remiantis objektyvia ir patikima informacija, vertinti kiekvienos valstybės prisiimtų įsipareigojimų vykdymą. Taryba buvo įgaliota išplėtoti tam tikras gaires dėl universalios periodinės peržiūros mechanizmo per vienerius metus nuo jos pirmosios sesijos. Tarybai taip pat buvo pavesta pagerinti ir racionalizuoti visus buvusios Komisijos mandatus, mechanizmus, funkcijas ir atsakomybę ir išlaikyti specialiųjų procedūrų sistemą bei santykius su stebėtojais bei NVO.

3. Tarybos vieta JT sistemoje

Kai kurie autoriai teisingai pastebi, jog „žmogaus teisių apsauga dabar yra turbūt antroji pagal svarbą po tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo prioritetinė JTO veiklos sritis“ [21; p. 335]. Vienas iš JT tikslų, įtvirtintų Organizacijos Chartijoje ir yra pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, priklausančioms visiems nepriklausomai nuo žmogaus rasės, lyties, kalbos ar religijos, ugdymas ir skatinimas.

Tai taip pat buvo atkartota 1993 metų Vienos deklaracijoje, kurios 4-asis straipsnis teigia, jog „visų žmogaus teisių bei pagrindinių laisvių skatinimas bei apsauga turi būti laikoma prioritetiniu JT uždaviniu, atsižvelgiant į organizacijos tikslus ir principus“ [3].

Į tai buvo atsižvelgta ir steigiant naująją Tarybą. Viena svarbesnių naujovių buvo šios žmogaus teisių institucijos vietos JT sistemoje bei jos statuso pakeitimas, kas kol kas bent jau simboliškai išskėlė žmogaus teisių sritį JT organizacijoje. Nuo šiol Taryba nebėra pagalbinis Ekonominės ir socialinės tarybos organas, kaip buvo Komisija, bet tam tikra prasme yra atskaitinga visoms JT, per tiesioginę atskaitomybę Generalinei Asamblėjai, kuri nuo šiol rinks Komisijos nares tiesiogiai ir individualiai, slaptu balsavimu. Kai kurie autoriai pastebi, kad šios žmogaus teisių institucijos statuso pakeitimas, daro Tarybą universalesnę, skaidresnę, atskaitingesnę bei kelia pasitikėjimą ja [34; p. 334]. Galima sutikti, jog bent jau teoriškai Taryba iš tiesių įgyja visus šiuos požymius. Tačiau prieš atsakant į klausimą ar taip bus praktikoje – būtina sistemiškai išanalizuoti visas naujoves, kurias įnešė GA rezoliucija 60/251, bei Tarybos veiklą po jos įsteigimo, kas bus daroma šio darbo eigoje.

GA rezoliucija 60/251 dėl Tarybos įsteigimo taip pat numato, jog 2011 metais Generalinė Asamblėja peržiūrės Tarybos statusą. Vienas iš numanomų šios peržiūros tikslų yra reformuoti Tarybą į pagrindinę JT instituciją.

Komisijos reformos iniciatoriai turėjo kelis variantus, kaip pakeisti šios institucijos statusą. Vienas iš siūlomų variantų buvo įsteigti naująją Tarybą kaip vieną pagrindinių JT institucijų, kuri savo statusu prilygtų JT Saugumo Tarybai bei Ekonominei

ir socialinei tarybai. Tačiau tam, kad šis pasiūlymas būtų įgyvendintas, būtų reikėję pakeisti JT Chartiją. Kitas variantas (kuris ir buvo pasirinktas) – įsteigti Tarybą, kaip subsidiarinę Generalinės Asamblėjos instituciją, vadovaujantis 22 JT Chartijos straipsniu, kuris numato, jog Generalinė Asamblėja gali steigti pagalbinius organus, kurių, jos nuomone, reikia jos funkcijoms atlikti.

Pateikdamas savo pasiūlymus dėl Tarybos statuso, JT Generalinis sekretorius pabrėžė, jog Žmogaus teisių tarybos statuso pakylėjimas būtų konkretus atspindys to, jog JT diskusijose vis labiau yra pabrėžiama žmogaus teisių svarba. Komisijos transformavimas į Tarybą, kaip vieną pagrindinių institucijų, pakylėtų žmogaus teises iki to lygio, kurį joms numato JT Chartija. Tokia sankloda įneštų struktūrinį bei koncepcinį logiškumą, kadangi JT jau turi dvi tarybas, atsakingas už kitus du iš svarbiausių JT tikslų – saugumą bei vystymą [35]

Tačiau tai, jog Taryba nuo šiol – pagalbiniė Generalinės Asamblėjos institucija, suteikia GA teisę kontroliuoti jos sprendimus, nepaisant Tarybos valios bei Taryboje pasiektų kompromisų. Panašiai įvyko su rezoliucija dėl vietos žmonių teisių [13], kuomet Generalinė Asamblėja atidėjo rezoliucijos svarstymą ir galiausiai patvirtino rezoliuciją tik padariusi tam tikrus pakeitimus [24; p. 9]. Galima teigti, jog, kaip pareiškė buvęs JT generalinis sekretorius, galutinė atsakomybė už žmogaus teisių apsaugos funkciją tenka GA [35]. Tačiau tai nereiškia, jog dėl to Taryba tampa veiksmingesnės žmogaus teisių apsaugos garantu.

Apibendrinant galima pažymėti, jog statuso pakeitimas pats iš savęs nedaro Tarybos efektyvesnės už Komisiją.

4. Tarybos Sudėtis

4.1 Tarybos narių skaičius

Generalinės Asamblėjos rezoliucija 60/251, kuria buvo įsteigta Taryba, numato, jog Taryba bus sudaryta iš 47 narių, vietoj 53, kaip buvo Komisijos atveju. Bandant rasti atsakymą į pagrindinį šio darbo klausimą – ar Taryba yra veiksmingesnės žmogaus teisių apsaugos garantas – vertėtų paanalizuoti ar šios žmogaus teisių institucijos sudėties pakeitimas padarys ją efektyvesnę, atliekant jai nubrėžtas žmogaus teisių apsaugos funkcijas.

1946 metais, įsteigiant Komisiją, buvo numatyta, jog ji bus sudaryta iš 18 narių. Vėliau, atsižvelgiant į besikeičiančią padėtį pasaulyje bei JT narystėje, Komisijos sudėtis buvo didinama. 1962 metais narių skaičius buvo padidintas iki 21, 1967 metais – 32, 1980 metais – 43. Paskutinis Komisijos sudėties pakeitimas buvo padarytas 1992 metais, kuomet Komisijos narių skaičius buvo padidintas iki 53 narių.

JT Generalinis sekretorius savo 2005 metų reformos pasiūlymų ataskaitoje „Turint daugiau laisvės“ [35] paliko Generalinės Asamblėjos narėms nustatyti kiek narių turės naujoji Taryba. Tačiau tame pačiame dokumente bei vėlesnėje savo kalboje, pabrėžė, jog naujoji Taryba turėtų būti „atskaitingesnė ir labiau atstovaujamojo pobūdžio“, o „dėl to, kad valstybės, norėdamos būti išrinktos į Tarybą, turės surinkti du trečdalius Generalinės Asamblėjos narių balsų (vėliau, rezoliucijoje 60/251 buvo įtvirtinta, jog Tarybos narėms pakaks surinkti GA narių balsų daugumą), Tarybos narės bus labiau atskaitingos, o pati Taryba visumoj bus labiau atstovaujamojo pobūdžio“ [35]. Kaip bebūtų keista, tačiau vienas iš vėlesnių Kofio Annano siūlymų buvo sumažinti Tarybos narių skaičių iki 15-os narių, kas būtų sunkiai suderinama su jo prieš tai išreikštais raginimais užtikrinti, kad Taryba būtų labiau atstovaujamojo pobūdžio nei jos pirmtakė – Komisija, kurią sudarė 53 narės.

Kai kurie autoriai teigia, jog generalinio sekretoriaus siūlymas ženkliai sumažinti Tarybos sudėtį greičiausias buvo įtakotas JAV, kurios visą Tarybos kūrimo laikotarpį ištikimai laikėsi pozicijos, jog naujoji Taryba turi turėti maždaug 20 narių [36]. Jei būtų

pavykę pasiekti, kad narystei Taryboje būtų taikomi griežti reikalavimai, susiję su žmogaus teisių praktika konkrečioje valstybėje, siekiančioje vietos Taryboje, būtų galima daryti prielaidą, jog tokia JAV bei generalinio sekretoriaus pozicija buvo teisinga. Kadangi – tikėtina, jog palyginti mažos sudėties Taryba, sudaryta iš valstybių, kurių žmogaus teisių praktika nepriekaištinga, būtų veiksmingesnė savo veikloje žmogaus teisių apsaugos srityje. Tačiau taip pat yra nuomonių, jog tokia maža Tarybos sudėtis būtų suteikusi galimybę įtakingoms valstybėms, ir ypač JAV, naudoti savo įtaką kontroliuojant Tarybos veiklą [31].

Taip pat buvo siūlymų padidinti Tarybos narių skaičių, kiekvieną JT Generalinės Asamblėjos valstybę-narę padarant ir naujosios Tarybos nare. Tokiu atveju reikalavimai narystei taptų nebeaktualūs, o tokios nuostatos privalumas būtų tas, kad kiekvienai Generalinės Asamblėjos valstybei-narei būtų suteiktas šansas dalyvauti įgyvendinant JT tikslą, susijusį su žmogaus teisių apsauga.

Tačiau visuotinė narystė Taryboje nepakeistų problemos, susijusios su taip vadinamu politikavimu, kuomet valstybėms, Tarybos narėms, svarbiau yra išspręsti tam tikras politinio pobūdžio problemas, o ne saugoti žmogaus teises. Taip pat yra tikėtina, jog tai dar labiau sumažintų Tarybos efektyvumą dėl problemos, susijusios su partnerysčių ir blokų sudarinėjimu tarp valstybių narių, siekiant išvengti kritikos dėl žmogaus teisių pažeidimų ar bandant kritikuoti valstybes - politines varžoves.

Kaip jau buvo minėta, siekiant padidinti Tarybos efektyvumą, buvo pasiektas kompromisas ir bendras narių skaičius buvo nežymiai sumažintas – nuo 53 iki 47.

Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, jog nežymus Tarybos narių skaičiaus pakeitimas yra nereikšmingas bei nieko nekeičiantis, tačiau šis pakeitimas tampa svarbus, kalbant apie kitą Tarybos aspektą – geografinį valstybių-narių pasiskirstymą.

4.2 Geografinis valstybių-narių pasiskirstymas

Iki Tarybos įsteigimo egzistavusi sistema buvo pagrįsta geografiniu balansu, ir valstybės – Komisijos narės buvo sugrupuotos pagal 5 regionines grupes, numatant tam tikras kvotas pasaulio regionams: Afrikos žemyno šalims buvo numatyta 15 vietų, Azijos ir Ramiojo vandenyno šalims – 12, Lotynų Amerikos bei Karibų jūros regiono šalims – 11, Vakarų šalių grupei – 10 bei Rytų Europos šalims – 5 vietos. Toks geografinio pobūdžio pasiskirstymas buvo paremtas teze, jog Komisija, turėtų atspindėti visas pasaulio civilizacijas, tam, kad Taryba būtų visuotinio pobūdžio [37]. Tai taip pat padėjo užtikrinti, kad nei vienas pasaulio regionas negalėtų dominuoti Tarybos veikloje, susijusioje su žmogaus teisėmis.

Naujoji Taryba išlaikė šį bruožą, tačiau svarbu yra tai, jog nuo šiol šiek tiek pasikeitė Tarybos narių geografinis vietų pasiskirstymas: Afrikos valstybėms buvo skirta – 13, Azijos valstybėms – 13, Rytų Europos valstybėms – 6, Lotynų Amerikos valstybėms – 8, o Vakarų Europos ir kitoms valstybėms – 7 vietos. Taigi, matome, jog Vakarų valstybėms Taryboje buvo numatytas mažesnis skaičius vietų nei jos jų turėjo senojoje Komisijoje.

Kaip jau buvo minėta, jei būtų buvę nustatyti griežtesni reikalavimai šalims-kandidatėms į Tarybą arba jei visos pasaulio valstybės daugmaž vienodai laikytųsi 1993 metų Vienos deklaracijoje įtvirtinto principo, jog „skatinti ir ginti žmogaus teises yra kiekvienos valstybės pareiga, nepaisant to, kokia tos valstybės politinė, ekonominė ar kultūrinė sistema“ (Vienos deklaracijos 5 straipsnis) [3], geografinio pasiskirstymo aspektas nebūtų toks reikšmingas, tačiau esamomis sąlygomis, tenka pripažinti, jog sumažinus vietų skaičių regionui kurio valstybės yra laikomos pažangiausiomis žmogaus teisių srityje, gali sumažėti ir pačios Tarybos efektyvumas skatinant bei ginant žmogaus teises.

Panašią nuomonę išsako ir Žmogaus teisių instituto profesoriai Miko Lempinenas ir Martinas Scheininas 2007 metų studijoje, vertinančioje pirmuosius Žmogaus teisių tarybos gyvavimo metus. Jie pastebi, jog Vakarų valstybės tapo pastebimai pasyvesnės net ir dėl palyginus nekontraversišku klausimų, dėl kurių yra lengviau sutarti. Studijos

autoriai pastebi, jog tokia tendencija buvo pastebima net ir buvusioje Komisijoje. Pavyzdžiui, nuo 1997 metų ES šalys nedrįso inicijuoti rezoliucijų dėl žmogaus teisių pažeidimų Kinijoje ar kitose pasaulio vietose, kur buvo vykdomi akivaizdūs žmogaus teisių pažeidimai, kadangi iš anksto buvo aišku, jog nebus surinkta pakankamai balsų tokioms rezoliucijoms palaikyti [24; p. 4].

Tai, jog pasikeitusi geografinė institucijos narių distribucija galimai daro Tarybą mažiau veiksmingą skatinant bei ginant žmogaus teises, patvirtina ir kai kurie Tarybos veiksmai jai pradėjus veiklą. Kaip pavyzdį galima paminėti 2006 metų lapkričio 28 dienos Tarybos rezoliuciją dėl situacijos Darfure, kur, pasak *Human Rights Watch*, yra viena iš giliausių žmogaus teisių krizių šiandienos pasaulyje [38]. ES šalių siūlytas šiek tiek griežtesnis rezoliucijos variantas buvo atmestas (20 šalių balsavo už, 22 prieš ir 4 susilaikė). Po ilgų debatų, Alžyro (kuriam labiau rūpėjo Sudano vyriausybės apsaugojimas nuo kritikos, negu jos atsakomybė dėl susidariusios situacijos) pasiūlyta bei Tarybos priimta rezoliucija nemini Sudano vyriausybės atsakomybės už žmogaus teisių pažeidimus ar jos pareigos nutraukti besitęsiančius pažeidimus.

Komisijoje Afrikos ir Azijos šalys kartu turėjo maždaug tiek pat vietų, kiek ir Lotynų Amerikos bei Vakarų šalių grupė. Tačiau Taryboje Afrikos ir Azijos šalys dabar turi daugumą – 26 iš 47 vietų. Panašu, jog naujoje Taryboje jos tuo naudojasi. Apie tai liudija tiek aukščiau paminėtas pavyzdys, tiek kiti atvejai, kuomet Afrikos ir Azijos šalys nerodė noro imtis veiksmų dėl žmogaus teisių pažeidimų tam tikrose valstybėse. Panašu, jog dėl pasikeitusio Tarybos narių geografinio pasiskirstymo, Vakarų bei Lotynų Amerikos šalys, norėdamos atlikti tam tikrus veiksmus žmogaus teisių skatinimo ar gynimo srityje, Taryboje privalės ieškoti sąjungininkių tarp Afrikos bei Azijos šalių.

4.3 Narystės reikalavimai

Kaip jau buvo minėta, nuo šiol valstybes į naująją Tarybą rinks Generalinė Asamblėja tiesiogiai ir individualiai, slaptu balsavimu. Slaptas balsavimas turėtų sumažinti tikimybę, jog įtakingosios pasaulio valstybės darys spaudimą GA valstybėms dėl balsavimo už vieną ar kitą kandidatę į Tarybą. Tam, kad valstybės būtų išrinktos į naująją Tarybą, jos privalės surinkti absoliučią daugumą Generalinės Asamblėjos narių balsų. (Po to, kai 2006 metais Juodkalnija buvo priimta į JT, JT narių skaičius padidėjo iki 192, todėl šalys, norėdamos būti išrinktos į naująją Tarybą, privalės surinkti bent 97 balsus iš 192).

Balsavimo už kandidates į Tarybą tvarką galima palyginti su rinkimų į Saugumo tarybą tvarką, kur reikalaujama surinkti du trečdalius dalyvaujančių balsavime narių balsų. Tuo tarpu, rinkimų į Tarybą metu – kandidatės privalės surinkti absoliučią daugumą visų Generalinės Asamblėjos narių balsų.

Tai yra ženklus skirtumas lyginant su tuo, kaip buvo renkamos narės į Komisiją, kuomet, atviro balsavimo Ekonominėje ir socialinėje taryboje metu, šaliai pakakdavo surinkti 28 balsus iš 54, tam, kad ji būtų išrinkta į Komisiją. Akivaizdu, jog rinkimų į Tarybą kartelė yra pakelta žymiai aukščiau, kas turėtų sustiprinti žmogaus teisių gynėjų galimybes daryti spaudimą, bandant blokuoti kandidatūras šalių, kurios grubiai pažeidinėja žmogaus teises. Tuo pačiu tokioms valstybėms bus sudėtingiau sudarinėti slaptus sandėrius su kitomis šalimis Generalinėje Asamblėjoje, siekiant patekti į Tarybą. Tai turėtų padaryti Tarybą universalesnę, skaidresnę, labiau atskaitingą suteikti Tarybai daugiau teisėtumo (angl. – *legitimacy*) bei padidinti pasitikėjimą ja.

Tai, jog Tarybos narius nuo šiol rinks Generalinė Asamblėja, turėtų ištaisyti dar vieną buvusios Komisijos trūkumą, kuomet tam tikras pasaulio regionas parinkdavo kandidates į Komisiją, o Ekonominė ir socialinė taryba, nenorėdama liesti politiškai jautrių klausimų, susijusių su tuo regionu, paprasčiausiai patvirtindavo pateiktą kandidačių sąrašą, be jokių debatų apie tų valstybių žmogaus teisių praktiką ar nusiteikimą jas propaguoti ar ginti [34; p. 326]

Nepaisant to, jog atskiri pasaulio regionai vis dar galės pasirinkti bei pateikti valstybes-kandidates į Tarybą, tai nebegalės garantuoti jų išrinkimo, nes už kandidates į Tarybą balsuos visa GA.

Bene labiausiai Komisija buvo kritikuojama dėl absurdiškos situacijos, kai jos narėmis galėjo būti net ir valstybės su pasibaisėtinomis „biografijomis“ žmogaus teisių srityje, ir kurios atsisakydavo leisti patikrinti jų žmogaus teisių praktiką, net ir jų narystės Komisijoje metu.

Valstybėms bei pilietinės visuomenės organizacijoms pradėjus kalbėti apie būtinybę reformuoti Komisiją, pasigirdo siūlymai nustatyti konkrečius reikalavimus valstybėms, norinčioms būti šios žmogaus teisių institucijos narėmis. Pavyzdžiui, 2003 metais *Human Rights Watch* ragino pasaulio valstybes įtvirtinti teisės aktuose šiuos reikalavimus valstybėms, kandidatuojančioms į Komisiją:

1. Jos privalo būti ratifikavusios pagrindines tarptautines žmogaus teisių konvencijas.
2. Jos privalo laikytis įsipareigojimo pateikti ataskaitas pagal tarptautines žmogaus teisių sutartis.
3. Jos privalo būti suteikusios žmogaus teisių pranešėjams atvirą kvietimą tikrinti žmogaus teisių padėtį šalies viduje.
4. Nėra Komisijos rezoliucijų, smerkiančių valstybę-kandidatę dėl žmogaus teisių pažeidimų. [39]

Tokie reikalavimai galimai būtų sveikintinas dalykas ir būtų papildomas saugiklis, padedantis užtikrinti, jog valstybės, kurios pažeidinėja žmogaus teises, ar valstybės, kurios siekia narystės Taryboje ne tam, kad skatintų bei gintų žmogaus teises, bet tam, kad siektų savanaudiškų politinių tikslų, būtų paliktos už Tarybos borto. Tačiau kita vertus, egzistuoja galimybė, jog net ir tam tikros valstybės su nepriekaištinga reputacija žmogaus teisių srityje nepatenkintų šių reikalavimų. Pavyzdžiui, 2007 spalio mėnesį tik 60 pasaulio valstybių buvo suteikusios žmogaus teisių pranešėjams atvirą kvietimą tikrinti žmogaus teisių padėtį šalies viduje tematinę peržiūrą atžvilgiu [40].

Šie reikalavimai taip pat būtų sunkiai įgyvendinami praktikoje dėl politinių priežasčių. Pavyzdžiui, tokia įtakinga valstybė kaip JAV vis dar nėra ratifikavusi keleto pagrindinių JT žmogaus teisių konvencijų.

Žmogaus teisių gynimo organizacija *Amnesty International* taip pat ragino nustatyti Tarybos narystės reikalavimus, kurie užtikrintų, jog tik valstybės, galinčios įrodyti nusistatymą propaguoti bei ginti žmogaus teises, būtų išrinktos į Tarybą. *Amnesty International* siūlė reikalauti, kad kandidatės į Tarybą pateiktų viešus įsipareigojimus dėl žmogaus teisių skatinimo bei gynimo gerokai prieš rinkimų į Tarybą datą [41].

2005 metų lapkričio mėnesį bendrame laiške Generalinei Asamblėjai, *Amnesty International*, *Human Rights Watch* bei dar maždaug 40 pilietinės visuomenės organizacijų, tarp kurių buvo tokios žmogaus teisių gynimo organizacijos kaip Karterio Centras, *CARE International*, *Freedom House*, *Human Rights First*, *Commission of Jurists*, *International Crisis Group*, Viešos visuomenės institutas, bei Medikai už žmogaus teises, ragino nustatyti reikalavimus, įpareigojančius valstybes-pretendentes įsipareigoti laikytis aukščiausių standartų žmogaus teisių srityje, pilnai bendradarbiauti su Taryba bei pateikti planą, kuriame būtų išdėstyta, ką valstybė tikisi pasiekti būdama Tarybos nare [42].

Tenka apgailestauti, jog po ilgai trukusių diskusijų, 2006 metų kovo mėnesį Generalinė Asamblėja nusprendė, jog šiuos pasiūlymus būtų pernelyg sudėtinga įgyvendinti praktikoje. GA priimtoje rezoliucijoje 60/251 yra numatyta, jog balsuodamos už tam tikrą valstybę-kandidatę, GA narės atsižvelgs į konkrečios kandidatės praktiką žmogaus teisių srityje bei atsižvelgs į savanoriškus valstybių pasižadėjimus bei įsipareigojimus skatinti bei ginti žmogaus teises. Tai yra numatyta rezoliucijos 60/251 8-ame straipsnyje: „rinkdamos Tarybos nares, JT valstybės atsižvelgs į valstybių-kandidačių įnašą, propaguojant bei ginant žmogaus teises, o taip pat ir į jų savanoriškus pasižadėjimus bei įsipareigojimus tai daryti“. Tačiau akivaizdu, jog rezoliucijos tekstas nėra griežtai įpareigojantis tiek kalbant apie GA narių pareigą atsižvelgti į pretendenčių žmogaus teisių praktiką tiek kalbant apie valstybių visiškai savanoriškus pasižadėjimus skatinti ir ginti žmogaus teises. Teisine prasme šios nuostatos yra ganėtinai silpnos užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidėjoms į naująją Tarybą. Tai patvirtina ir pirmieji rinkimai į Tarybą (kas bus aptarta vėliau šiame darbe).

Tačiau, vertinant šias nuostatas politiškai, galima pasidžiaugti, jog jos patobulino šią žmogaus teisių instituciją ir jų atsiradimas yra svarbus ir sveikintinas reiškinys. Taip yra todėl, kad NVO bei valstybės, kurios vis dėlto atsižvelgs į kandidačių į Tarybą žmogaus teisių praktiką, turės galimybę atkreipti pasaulio bei Generalinės Asamblėjos dėmesį į valstybių-pažeidėjų, bandančių patekti į Tarybą, praktiką žmogaus teisių srityje. Praktika rodo, jog tokio pobūdžio viešas sugėdinimas galimai yra svarbus faktorius, atgrasantis žmogaus teises pažeidinėjančias valstybes nuo bandymų laimėti vietą Taryboje.

Tačiau taip pat tenka konstatuoti, jog greičiausiai kai kurios valstybės vis dėlto nekreips dėmesio į tokį sugėdinimą Generalinėje Asamblėjoje ir vis tiek stengsis patekti į Tarybą, tikintis pasinaudoti naryste Taryboje tam, kad įtakoti Tarybos naudojamas procedūras savo naudai.

4.4 Pirmieji Rinkimai į Tarybą

Teigiamos naujovės, kurias įnešė GA rezoliucija 60/251, didele dalimi priklausys nuo Tarybos narių aktyvumo bei noro matyti Tarybą kaip veiksmingą žmogaus teisių skatinimo bei gynimo instituciją. O tai savo ruožtu didele dalimi priklauso nuo to, kokios valstybės bus išrinktos į naująją Tarybą. Todėl daugelis valstybių bei žmogaus teisių NVO su nekantrumu laukė pirmųjų rinkimų į Tarybą, kurie įvyko 2006 metų gegužės 9 dieną.

Kai kurios valstybės su puikia žmogaus teisių praktika balotiravosi, tačiau nebuvo išrinktos, kitos valstybės su abejotina žmogaus teisių praktika pateko į Tarybą, tačiau dabartinė Tarybos sudėtis yra šiek tiek kokybiškesnė nei prieš tai buvusios Komisijos, kadangi tokios šalys kaip Baltarusija (Baltarusija nesėkmingai bandė dalyvauti rinkimuose į Tarybą 2007 metais), Nepalas, Šiaurės Korėja, Sudanas, Sirija, Uzbekistanas bei Zimbabvė (šalys, kurios buvo Komisijos narėmis) net nesibalotiravo į

Tarybą. Galbūt nenorėdamos sulaukti viešos kritikos Generalinėje Asamblėjoje dėl savo žmogaus teisių praktikos, o galbūt suvokdamos, jog joms nepavyks surinkti pakankamai balsų tam, kad patektų į Tarybą.

Į Tarybą buvo išrinktos Kinija, Rusija, Kuba, Alžyras bei Saudo Arabija. Šių šalių patekimas į Tarybą nėra sveikintinas reiškinys dėl sistematiškų žmogaus teisių pažeidimų tose valstybėse. Tačiau tame galima išvelgti ir teigiamą aspektą. Pavyzdžiui, kaip Tarybos narės, šios valstybės privalės būti tikrinamos ir jų žmogaus teisių praktika bus paviešinta visam pasauliui.

Renkant sekančią grupę šalių į Tarybą 2007 metų gegužės mėnesį, JT Generalinė Asamblėja atmetė Baltarusijos kandidatūrą. Kaip pažymėjo *Human Rights Watch*, netikėta Baltarusijos nesėkmė rinkimuose buvo sąlygota agitacinės kampanijos, kurią vedė keletas valstybių, įskaitant JAV, ir NVO [43]. Tai rodo, jog jei valstybės demonstruoja politinę valią, siekdamos padaryti Tarybą veiksmingesnę, jos tai sugeba pasiekti.

Tačiau apibendrinant galima pasakyti, jog naujosios Tarybos sudėtis dramatiškai nesiskirs nuo jos pirmtakės – Komisijos – sudėties, nepaisant to, jog skaičius valstybių, liūdnei pagarsėjusių kaip žmogaus teisių pažeidėjų, Taryboje yra šiek tiek mažesnis. Tai rodo, jog GA rezoliucijoje 60/251 numatytos procedūros teisine prasme yra ganėtinai silpnos užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidėjoms į Tarybą. Tačiau, kaip minėta, šios nuostatos yra sveikintinas reiškinys politine prasme, kadangi NVO bei Valstybės, kurios atsižvelgs į kandidačių į Tarybą žmogaus teisių praktiką, turės galimybę atkreipti pasaulio bei Generalinės Asamblėjos dėmesį į valstybių-pažeidėjų, bandančių patekti į Tarybą, praktiką žmogaus teisių srityje.

4.5 Papildomi reikalavimai narėms

Komisija dažnai buvo kritikuojama dėl absurdiškos situacijos, kai jos narės, žinomos žmogaus teisių pažeidėjos, atsisakydavo būti tikrinamos net ir esant patikimiems įrodymams apie grubius žmogaus teisių pažeidimus tose valstybėse. Todėl GA rezoliucijos 60/251 9-ame straipsnyje buvo numatyta jog „narės, išrinktos į Tarybą, privalo laikytis aukščiausių standartų, skatinant bei ginant žmogaus teises, privalo pilnai bendradarbiauti su Taryba ir savo narystės Taryboje metu būti patikrintos, naudojant universalios periodinės priežiūros mechanizmą“.

Pirmoji šios nuostatos dalis atkartoja įsipareigojimą, kurį visos valstybės ir taip yra prisiėmusios kaip JT narės. Tai yra viso labo gražus pageidavimas, kadangi nėra jokio mechanizmo, užtikrinančio šio įsipareigojimo vykdymą.

Tuo tarpu antrąją šios nuostatos dalimi buvo sukurtas papildomas saugiklis, įpareigojantis valstybes Tarybos nares artimai bendradarbiauti su Taryba bei leisti, kad jų žmogaus teisių praktika būtų peržiūrėta pirmiausia, naudojant universalios periodinės priežiūros procedūrą. Šios nuostatos dėka pirmą kartą yra sukurta galimybė tikrinti net ir įtakingiausių pasaulio valstybių žmogaus teisių praktiką. Tai turėtų sumažinti senosios Komisijos trūkumą, dėl kurio ji dažnai buvo kritikuojama – dvigubų standartų taikymas, kuomet valstybės, Tarybos narės, kritikuodamos kitas valstybes dėl žmogaus teisių pažeidimo, pačios išvengdavo kritikos, neretai netgi už didesnius žmogaus teisių pažeidimus. JT Vyriausioji žmogaus teisių komisarė Louise Arbour pastebėjo, jog „nuo šiol jokia valstybė negalės naudotis savo narystės svarbiausioje JT žmogaus teisių institucijoje tam, kad apsaugotų save ar savo partneres nuo kritikos ar pasmerkimo dėl žmogaus teisių pažeidimų“. [44]

Taip pat narystė Taryboje galės būti suspenduojama 2/3 Generalinės Asamblėjos dalyvaujančių ir balsuojančių narių dauguma, jeigu valstybė narė vykdo grubius ir sisteminius žmogaus teisių pažeidimus (GA rezoliucijos 60/251 8-as straipsnis). Profesorius Colin'as Warbrick'as pastebi, jog dėl šios nuostatos reikalavimai valstybės patekimui į Tarybą yra švelnesni, palyginti su reikalavimais, susijusiais su valstybės narystės Taryboje suspendavimu dėl valstybės-narės vykdomų grubių ir sisteminių

žmogaus teisių pažeidimų [34; p. 701]. Kitais žodžiais tariant, valstybei yra lengviau patekti į Tarybą, nei prarasti narystės teises.

Iš tiesų tenka tik apgailestauti, jog esami reikalavimai valstybių pateikimui į Tarybą yra per švelnūs ir neužkerta kelio į Tarybą valstybėms, kurių praktika žmogaus teisių srityje geriausiu atveju yra kritikuotina. Kaip pavyzdį galima paminėti tokias valstybes kaip Kinija, Rusija, ar Kuba, kurios sugebėjo būti išrinktos į naująją Tarybą. Tačiau teigiama tokio sprendimo pusė yra tai, jog egzistuoja bent jau teorinė galimybė, kad valstybės-pažeidėjos, patekusios į Tarybą, privalės leisti tikrinti savo žmogaus teisių situaciją bei galės būti pašalintos iš Tarybos. Tai išplaukia iš reikalavimo, jog „narės, išrinktos į Tarybą, privalo laikytis aukščiausių standartų, skatinant bei ginant žmogaus teises, privalo pilnai bendradarbiauti su Taryba ir savo narystės Taryboje metu būti patikrintos, naudojant universalios periodinės peržiūros mechanizmą“. Šis reikalavimas naujosios Tarybos narėms yra numatytas rezoliucijos 60/251 devintajame straipsnyje.

Reikia pripažinti, jog GA narėms teks sutelkti daug politinės valios bei pastangų, norint suspenduoti tam tikros valstybės narystę Taryboje. Ši norma greičiausiai bus sunkiai pritaikoma praktikoje ir greičiausiai bus naudojama retai. Taip pat tenka pripažinti, jog ši norma greičiausiai nesako (bent jau interpretuojant rezoliucijos tekstą lingvistiškai), jog Tarybos narės bus šalinamos iš Tarybos. Ši norma taip pat nesako, jog Tarybos narės, kurių narystė suspenduota, teoriškai negalės būti sugražintos į Tarybą po tam tikro suspendavimo periodo. Tai vertintina kaip šios nuostatos trūkumas, kadangi norma, numatanti pašalinimą iš Tarybos už pripažintus grubius bei sisteminius žmogaus teisių pažeidimus, apsaugotų Tarybą bei jos veiklą nuo jos funkcijų atlikimui netinkančių valstybių ir geriau užtikrintų naujosios Tarybos veiksmingumą skatinant bei ginant žmogaus teises.

Vis dėlto, atsimenant, jog Komisija neturėjo šio bruožo, tai, jog šalies narystė Taryboje galės būti suspenduojama, reikėtų vertinti kaip šios žmogaus teisių institucijos patobulinimą, kadangi yra numatoma bent jau potencialiai egzistuojanti sankcija šalims, kurios nepaisant kritikuotinos žmogaus teisių praktikos sugebės patekti į Tarybą.

Tuo pačiu tenka apgailestauti, jog, priešingai nei to norėjo kai kurios valstybės bei NVO, rezoliucijoje 60/251 nėra numatyti panašūs reikalavimai, užkertantys kelią grubiai bei sistematiškai žmogaus teises pažeidinėjančioms šalims į Tarybą. Tam, kad bent šiek

ties kompensuotų šią rezoliucijos trūkumą, prieš pirmuosius rinkimus į Tarybą kai kurios valstybės savanoriškai pasižadėjo nebalsuoti už valstybes – žinomas žmogaus teisių pažeidėjas (pavyzdžiui, ES, kuri pareiškė, jog valstybėms, kurios grubiai bei sistematiškai pažeidinėja žmogaus teises, Taryboje ne vieta [46]).

GA rezoliucija 60/251 taip pat numato, jog Tarybos nariai bus renkami trejiems metams ir galės dirbti tik dvi kadencijas iš eilės. Dėl suprantamų priežasčių įtakingiausios pasaulio šalys priešinosi šiai rezoliucijos nuostatai, tačiau didžioji dalis valstybių ją sveikino kaip galinčią atnešti teigiamus pokyčius. Šioje rezoliucijos nuostatoje yra nustatomi kadencijų apribojimai bei rotacija, kas akivaizdžiai sumažina galimybę kokiai nors vienai valstybei išlaikyti pastovią vietą Taryboje dėl jos tarptautinės politinės galios bei įtakos.

5. Sesijos

Senoji Komisija buvo kritikuojama, dėl to, jog, susirinkdama tik kartą per metus šešių savaitių posėdžiui, buvo nepajėgi susidoroti su vis didėjančiais iššūkiais žmogaus teisių srityje, nepaisant to, jog 1990 metais Komisijai buvo suteikta galimybė rinktis į neeilines sesijas, jei siūlymui rinktis į tokią sesiją pritarė dauguma Komisijos narių [11].

Nuo šiol Taryba rinksis reguliariai, į ne mažiau kaip tris sesijas per metus, įskaitant pagrindinę sesiją. Sesijų bendra trukmė bus ne mažesnė nei dešimt savaitių. Taryba taip pat galės susirinkti į specialias sesijas, kai bus poreikis ir bent viena Tarybos narė pateiks prašymą, kuriam pritarė trečdalis Tarybos narių (GA rezoliucijos 60/251 10-asis straipsnis). Galima pastebėti, jog nuo šiol bus lengviau šaukti neeilines sesijas, kadangi tam, kad tokia sesija būtų šaukiama, neberekės surinkti daugumos narių balsų (kaip buvo Komisijos atveju), o pakaks trečdaliao Tarybos narių balsų. Teoriškai tai vertintina kaip šios institucijos patobulinimas, kadangi Taryba turės geresnę galimybę greičiau reaguoti į žmogaus teisių problemas, reikalaujančias skubaus Tarybos dėmesio. Šią rezoliucijos nuostatą būtų galima vertinti kaip teigiamą pakeitimą ir praktinę bei

politine prasme, jei į Tarybą galėtų patekti tik valstybės, kurios į ją eina tam, kad iš tiesų skatintų bei gintų žmogaus teises. Kadangi šiai dienai taip nėra, tenka pripažinti, jog egzistuoja galimybė naudotis šia tvarka, įgyvendinant paslėptus politinius tikslus, o ne vien tik saugant žmogaus teises.

Profesoriai Miko Lempinenas ir Martinas Scheininas jau minėtoje 2007 metų studijoje pastebi, jog tarp 1990 ir 2006 metų Komisija rinkosi į penkias specialiąsias sesijas:

1992 metų rugpjūčio mėnesį bei tų pačių metų gruodžio mėnesį Komisija rinkosi aptarti situaciją buvusioje Jugoslavijos teritorijoje.

1994 metų gegužės mėnesį – situaciją Ruandoje.

1999 rugsėjį – situaciją Rytų Timore.

2000 spalį – aptarti grubius bei plačiai paplitusius žmogaus teisių pažeidimus Palestinoje. Tuo tarpu Tarybai pakako dvejų metų, tam, kad surengtų pirmąsias penkias sesijas. Trys iš jų buvo skirtos smerkti Izraeliui dėl besitęsiančių žmogaus teisių pažeidimų [24; p. 22-23].

2006 metų rugsėjį *Human Rights Watch* pastebėjo, jog kritikuodama Izraelį dėl žmogaus teisių pažeidimų, Taryba nebuvo objektyvi, kadangi visiškai ignoravo Palestinos ginkluotų grupuočių veiksmus ar Palestinos savivaldos rolę, bandant išspręsti susidariusią situaciją. Tuo pačiu metu Taryba ignoravo besitęsiančius grubius žmogaus teisių pažeidimus kitose pasaulio vietose. Tokiu būdu Tarybos nariai jau sugebėjo pakenkti naujosios Tarybos autoritetui. [47]

Nepaisant to, išlieka viltis, jog naujovės, numatytos šiose rezoliucijos nuostatose išspręš buvusios Komisijos trūkumus, susijusius su darbo laiko stoka, nes Taryba galės greičiau, rimčiau bei nuosekliau reaguoti į žmogaus teisių problemas, staigiai kylančias krizes, o taip pat užsiimti žmogaus teisių pažeidimų prevencija. Taryba taip pat turės daugiau laiko sekti kaip valstybės laikosi rezoliucijų ir rekomendacijų, o taip pat galės skirti daugiau laiko bendradarbiavimui su kitomis JT institucijomis.

6. Tarybos veiklos mechanizmas

Pirmąjį savo gyvavimo dvidešimtmetį Komisijos veikla apėmė beveik vien tik tarptautinių žmogaus teisių standartų rengimą bei diskusijas žmogaus teisių tematika. 1947 metais Komisija buvo pareiškusi, jog ji nėra įgaliota imtis žmogaus teisių gynimo veiklos, t.y. imtis veiksmų dėl skundų susijusių su žmogaus teisių pažeidimais, dėl ko ji buvo stipriai kritikuojama [25; p. 37-38].

Situacija iš esmės pradėjo keistis nuo 1967 metų, kuomet Komisija pamažu pradėjo judėti nuo išskirtinai propaguojamojo pobūdžio veiklos link veiksmų, susijusių su žmogaus teisių gynimu.

1967 metais Ekonominė ir socialinė taryba priėmė rezoliuciją Nr. 1235, o 1970 metais — rezoliuciją Nr. 1503, kurios suteikė Komisijai įgaliojimus tikrinti valstybių praktiką žmogaus teisių srityje bei reaguoti į privačias bei NVO peticijas dėl sisteminių sunkių žmogaus teisių pažeidimų.

Remdamasi rezoliucija Nr. 1235, Komisija sukūrė keletą specialių procedūrinių įrankių, įgalinančių Komisiją atlikti savo funkcijas skatinant bei ginant žmogaus teises. Šie įrankiai – specialios darbo grupės, specialūs pranešėjai, specialūs atstovai, specialūs ekspertai, nepriklausomi ekspertai, kurie tiria klausimus, susijusius su teminiais žmogaus teisių pažeidimais (pavyzdžiui, kankinimai, religinė netolerancija, vaikų naudojimas ginkluotose konfliktuose ir t.t.) arba klausimus, susijusius su žmogaus teisių pažeidimais atskirose šalyse.

Remiantis 1503 procedūra, Komisijai buvo suteiktas mandatas konfidencialiai nagrinėti besitęsiančius grubius žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimus, vykstančius bet kurioje pasaulio šalyje. Bet kuris asmuo ar asmenų grupė, teigdami, kad jie yra valstybės padarytų žmogaus teisių pažeidimų aukos, gali pateikti peticiją. Peticiją taip pat gali pateikti ir bet koks kitas asmuo ar asmenų grupė (įskaitant ir NVO) turėdama tiesioginius įrodymus ar patikimas žinias dėl pažeidimų [25; p. 42].

1947 metais Ekonominė ir socialinė taryba taip pat įsteigė Kelio užkirtimo diskriminacijai ir mažumų apsaugos pakomisę (1999 metais ji buvo pervadinta į Žmogaus teisių skatinimo ir gynimo pakomisę), kaip pagalbinę Komisijos instituciją. Ši

Pakomisė buvo sudaryta iš 26 nepriklausomų ekspertų, kurių kandidatūras pateikdavo šalių vyriausybės, o patvirtindavo Komisija. Pakomisės nariai buvo įgalioti atlikti studijas bei pateikti rekomendacijas dėl žmogaus teisių skatinimo bei atlikti kitas funkcijas, kurias jai patikėdavo Komisija ar Ekonominė ir socialinė taryba [30; p. 106].

Pagrindiniai Pakomisės privalumai visada buvo jos narių ekspertinės žinios žmogaus teisių srityje bei jų nepriklausomumas, nepaisant to, jog, kaip pastebi kai kurie autoriai, šis nepriklausomumas būdavo labai skirtingas, priklausomai nuo to, kokia valstybė buvo nominavusi tam tikrą Pakomisės narį [26; p. 601].

Šie trys senosios Komisijos veiklos mechanizmo elementai – specialiosios procedūros, peticijų (arba skundų) procedūra bei Pakomisė – yra vertintini kaip vieni didžiausių Komisijos pasiekimų, kuriuos buvo stengiamasi išlaikyti, Komisiją keičiant naująja Taryba.

GA rezoliucija 60/251 numatė, jog visi šie trys elementai bus perkelti naujai institucijai – Tarybai, kuriai buvo suteiktas vienerių metų laikotarpis tam, kad ji peržiūrėtų bei patobulintų egzistuojantį veiklos mechanizmą. Tai padėjo užtikrinti Komisijos pasiekimų išsaugojimą ir paklojo pamatus naujosios Tarybos veiklai skatinant bei ginant žmogaus teises.

6.1 Visuotinė periodinė peržiūra

GA rezoliucija 60/251 sukūrė dar vieną šios žmogaus teisių institucijos veiklos procedūrą – visuotinę periodinę peržiūrą, kurią kai kurie autoriai įvardijo kaip pagrindinę Tarybos naujovę [45; p. 704].

GA rezoliucijos 60/251 5 straipsnio (e) dalis numato, jog, “pasiremiant objektyvia bei patikima informacija, Taryba atliks periodinį patikrinimą kaip kiekviena Valstybė vykdo pareigas bei laikosi įsipareigojimų žmogaus teisių srityje, užtikrinant universalią peržiūrą bei visų valstybių lygybę“. Penktosios sesijos metu 2007 metų birželio mėnesį Taryba taip pat priėmė rezoliuciją 5/1, kuri numato detalesnes taisykles, susijusias su visuotine periodine peržiūra [5].

Netrukus po rezoliucijos 60/251 priėmimo, visuotinė periodinės peržiūros procedūra buvo kritikuojama, kadangi nebuvo numatyti kriterijai, pagal kuriuos valstybių pareigų vykdymas bei įsipareigojimų laikymasis bus tikrinamas. Tuo metu taip pat nebuvo aišku, kokių šaltinių informacija remiantis Tarybai bus pateikiami “objektyvūs ir patikimi” duomenys apie tikrąją situaciją konkrečioje valstybėje.

Atsakant į šią kritiką, Tarybos rezoliucijoje 5/1 buvo numatyta, jog peržiūros pagrindas yra:

1. (a) JT Chartija
 - (b) Visuotinė žmogaus teisių deklaracija
 - (c) Žmogaus teisių sutartys, kuriose valstybė dalyvauja
 - (d) Savanoriški pasižadėjimai ir įsipareigojimai, kuriuos valstybė padarė, įskaitant tuos, kuriuos valstybė padarė kandidatuodama į Tarybą.
2. Atsižvelgiant į tai, jog tarptautinė žmogaus teisių apsaugos teisė bei tarptautinė humanitarinė teisė yra glaudžiai susijusios bei papildo viena kitą, atliekant peržiūrą, bus atsižvelgiant į atitinkamą tarptautinę humanitarinę teisę (1-as straipsnis) [5].

Atsižvelgiant į GA rezoliucijoje 60/251 numatytus universalumo bei valstybių lygybės reikalavimus, Tarybos rezoliucijoje 5/1 – numatyta, jog visos JT valstybės bus patikrintos ketverių metų bėgyje, per metus patikrinant po 48 valstybes. Svarbu yra tai, jog Tarybos narės bus tikrinamos pirmiausia, jų narystės Taryboje metu. Peržiūrai pirmosios valstybės bus parinktos burtų keliu, atsižvelgiant į geografinį valstybių pasiskirstymą. Pirmosios visuotinės periodinės peržiūros darbo grupės pradės valstybių žmogaus teisių peržiūros veiklą jau šiais metais.

Periodinę peržiūrą atliks darbo grupė, sudaryta iš 47 Tarybos narių. Darbo grupei vadovaus Tarybos pirmininkas. Kiekvienai Tarybos valstybei suteikta teisė sudaryti savo delegacijos sudėtį. Manytina, jog valstybės galės įtraukti nepriklausomus ekspertus į jų delegacijų sudėtį. Konkrečią peržiūrą, įskaitant ir ataskaitos rengimą, organizuos grupė, sudaryta iš trijų pranešėjų, kurie bus parenkami burtų keliu iš skirtingiems regionams priklausančių Tarybos narių. Visą reikalingą pagalbą ir ekspertinę pagalbą šiems pranešėjams teiks Vyriausiojo JT žmogaus teisių komisaro biuras.

Atlikdamos savo funkcijas, šalia tiriamos valstybės pateiktos informacijos bei ataskaitos, darbo grupė taip pat pasitelks specialių procedūrų rekomendacijų informaciją, o taip pat informaciją, gautą iš žmogaus teisių sutarčių institucijų bei iš kitų šaltinių, įskaitant NVO bei nacionalines žmogaus teisių organizacijas. Visuotinės periodinės peržiūros išvadose taip pat bus pateikiamos rekomendacijos valstybei bei atitinkamai kitiems subjektams [48].

Ši nauja procedūra užtikrins universalumo principo įgyvendinimą, nes bus tikrinamos visos JT valstybės. Yra tikimybė, jog visuotinė periodinė peržiūra sumažins tai, dėl ko Komisija buvo smarkiai kritikuojama – valstybių parinkimą patikrinimui, turint paslėptų politinių motyvų. Tačiau peržiūrą atliks Tarybos narės, o turint omenyje tai, kad esamos procedūros neužkerta kelio į Tarybą žmogaus teisių pažeidėjoms, bei kokios valstybės yra Tarybos narės šiuo metu, pavojus, jog bus priiminėjami neobjektyvūs, politiškai motyvuoti sprendimai periodinės peržiūros metu, išlieka.

Rezoliucijoje 60/251 yra nurodoma pareiga tiek Tarybai, tiek valstybėms bendradarbiauti peržiūros procese: „Visuotinės periodinės peržiūros mechanizmas bus paremtas bendradarbiavimu bei interaktyviu dialogu, konkrečiai valstybei pilnai dalyvaujant procese...“. Tarybos rezoliucijoje 5/1 taip pat yra atkartojama, jog „...Visuotinės periodinės peržiūros mechanizmas yra bendradarbiavimu paremta procedūra...“, į kurią „turi būti pilnai įtraukta valstybė“. Tiek Tarybos rezoliucijos 5/1 tekstas, kalbantis apie bendradarbiavimo mechanizmą, tiek GA rezoliucijos 60/251 tekstas leidžia daryti išvadą, jog ši procedūra greičiausiai negalima, jei valstybė atsisako bendradarbiauti. Tuo pačiu tenka pripažinti, jog įpareigojimas bendradarbiauti valstybių atžvilgiu yra „minkštas“, kadangi valstybės gali paprasčiausiai atsisakyti bendradarbiauti su Tarybos tyrėjais. Vienas iš siūlytinių pakeitimo variantų būtų – atlikti peržiūrą nepaisant to, jog valstybė atsisako bendradarbiauti. Nepaisant valstybės ataskaitos bei paaiškinimų nebuvimo, peržiūrą reikėtų atlikti naudojant informaciją, gautą iš kitų šaltinių, išvadose pabrėžiant valstybės atsisakymo bendradarbiauti faktą.

Teigiamas šios naujos procedūros elementas yra tai, jog Taryba turės teisę tikrinti kaip valstybės laikosi peržiūros metu pateiktų išvadų bei rekomendacijų. Taryba taip pat

yra įpareigojama, išnaudojus visas pastangas užtikrinti valstybės bendradarbiavimą, imtis priemonių dėl besitęsiančio atsisakymo bendradarbiauti.

Kitas teigiamas aspektas yra tai, jog visuotinės periodinės peržiūros procedūra nebus atliekama slaptai. Iki Tarybos rezoliucijos 5/1 priėmimo buvo galima manyti, jog jei peržiūra būtų atliekama už uždarytų durų, ji būtų viso labo taip vadinamos 1503 procedūros kopija, kurios metu už uždarytų durų vykdavo paprastai mažai rezultatų duodantis dialogas su žmogaus teises pažeidinėjančia valstybe.

Galima pasidžiaugti, kad periodinės peržiūros mechanizmas bent jau bus atviras, kadangi Tarybos rezoliucijos 5/1 dalyje, įtvirtinančioje šio mechanizmo principus, yra numatyta, kad peržiūros mechanizmas turi būti atliekamas, dalyvaujant visoms suinteresuotoms šalims, įskaitant NVO, nacionalines žmogaus teisių institucijas bei valstybes – stebėtojas. Tačiau, kaip kai kurie autoriai pastebi, tenka apgailestauti, kad pačiame peržiūros proceso atlikime dalyvaus tik Tarybos narės, o aukščiau paminėti subjektai viso labo turi teisę būti proceso stebėtojais. Dėl šios priežasties, o taip pat ir dėl to, jog peržiūros atlikimo procedūroje nėra numatyta rolė nepriklausomiems ekspertams, ši nauja procedūra yra kritikuojama kaip viso labo politinio bei diplomatinio pobūdžio veiksmas [24; p. 17]. Iš tiesų tenka apgailestauti dėl to, jog esamos taisyklės greičiausiai nepadės Tarybai pasiekti jos rezoliucijoje 5/1 bei GA rezoliucijoje 60/251 numatyto reikalavimo vengti „politikavimo“ atliekant visuotinės periodinės peržiūros procedūrą.

Kai kurie autoriai pastebėjo (pavyzdžiui, Philipas Alstonas [31]), jog visuotinės periodinės peržiūros procedūra, kurią naudos Taryba, nėra pirmas bandymas vykdyti visuotinę peržiūrą JT žmogaus teisių institucijų sistemoje. Panašų mechanizmą turėjo ir Tarybos pirmtakė – Komisija nuo 1956 iki 1981 metų. Pagal tuomet egzistavusią procedūrą, valstybės buvo įpareigtos pateikti periodines ataskaitas apie priemones, kurių jos imasi tam, kad įgyvendintų žmogaus teises. Komisijos vaidmuo buvo ne kritikuoti atskiras valstybes, bet įvertinti bendras tendencijas bei progresą žmogaus teisių srityje. Pradėjus svarstyti visuotinės periodinės peržiūros procedūros sukūrimo galimybę, pasigirdo ir svarstymų, ar tokia procedūra – reikalinga, turint omenyje, jog prieš tai egzistavusi panaši procedūra atimdavo labai daug laiko ruošiant ataskaitas apie daugelį žmogaus teisių sričių, kas reikalavo daug lėšų, laiko bei pastangų tiek iš valstybių tiek iš Komisijos [24; p. 14]. Nepaisant visų pastangų, kurios buvo investuojamos į tuometinę

periodinę peržiūrą, ši procedūrą nepasiteisino kaip žmogaus teisių apsaugos priemonė, todėl 1981 metais Komisija nusprendė ją panaikinti.

Kai kurie žmogaus teisių ekspertai baiminasi, jog situacija pasikartos ir su šiandienos visuotinės periodinės peržiūros procedūra, kadangi Taryba gali turėti nepakankamai piniginių bei žmoniškųjų resursų tam, kad šis procedūra būtų efektyvi bei veiksminga. Pavyzdžiui, Françoise J. Hampson prognozuoja, kad jei, pavyzdžiui, visuotinę periodinę peržiūrą atlikinėtų grupė, sudaryta iš septynių nepriklausomų ekspertų, ir jie tirtų 11 valstybių per metus, jiems tai būtų kaip papildomas nepilno etato darbas. O jei peržiūrą atlikinėtų Tarybos nariai, kuriems padėtų persidirbę Vyriausiojo JT žmogaus teisių komisaro biuro darbuotojai, nagrinėjant 44 valstybes per metus, procesas būtų diskredituotas jam net neprasidėjus. Todėl geriau būtų to iš viso nedaryti, nei daryti blogai, tačiau pagal GA rezoliuciją 60/251 visuotinės periodinės peržiūros procedūros įgyvendinimas Tarybai yra privalomas [49].

Tam, kad ši procedūra išvengtų panašaus likimo, Tarybos rezoliucijoje 5/1 – atkartojama GA rezoliucijoje 60/251 numatyta nuostata, jog periodinės peržiūros procedūra neturi dubliuoti žmogaus teisių sutarčių institucijų darbo. Tarybos rezoliucijoje 5/1 taip pat skiriamas didelis dėmesys šios procedūros dokumentų glaustumui. Taip pat yra nustatomas gan trumpas laikas, skirtas svarstymui bei išvadų formulavimui. Tačiau reikia pažymėti, jog tai gali pakenkti tyrėjų darbo bei procedūros išvadų kokybei, nuo ko gali nukentėti visuotinės periodinės peržiūros procedūros efektyvumas bei pasitikėjimas ja.

Tiek Tarybos rezoliucijoje 5/1, tiek GA rezoliucijoje 60/251 yra nurodoma, jog periodinės peržiūros procedūra neturi dubliuoti žmogaus teisių sutarčių institucijų darbo. Tačiau Tarybos rezoliucijoje taip pat yra numatyta, jog peržiūra bus vykdoma remiantis Vyriausio JT žmogaus teisių komisaro pateiktu rinkiniu, kuriame, tarp kitos informacijos, bus informacija iš žmogaus teisių sutarčių institucijų ataskaitų. Dėl šios nuostatos išlieka tikimybė, jog Tarybos peržiūros procedūra dubliuos žmogaus teisių institucijų veiklą.

Tarybos rezoliucijoje 5/1 yra pasakyta, jog periodinė peržiūra remsis šiais dokumentais:

1. Valstybės parengta ataskaita, kuri privalės būti ne didesnė kaip 20 puslapių, tam, „kad nebūtų pernelyg apkraunamas peržiūros mechanizmas“.

2. Vyriausio JT žmogaus teisių komisaro pateiktu rinkiniu, kuriame bus informacija iš žmogaus teisių sutarčių institucijų ataskaitų, specialių procedūrų ataskaitų, įskaitant valstybės pastabas. Visas rinkinys turės būti nedidesnis kaip 10 puslapių.

3. Papildoma patikrinta bei patikima informacija, pateikta kitų periodinės peržiūros subjektų. Vyriausio JT žmogaus teisių komisaro biuras parengs šios informacijos ne didesnę kaip 10-ies puslapių santrauką (15 straipsnis).

Kaip pastebi kai kurie autoriai, valstybės teikiama 20-ies puslapių ataskaita užima per daug dominuojančią padėtį peržiūros mechanizme [24; p.16]. Taip pat tikėtina, jog procedūra būtų veiksmingesnė, jei iš valstybės būtų reikalaujama atsakyti į tam tikrus faktus bei klausimus, o ne vien tik pateikti iš anksto paruoštą ataskaitą. Valstybės dominuojančią rolę taip pat sustiprina tai, jog dalį JT žmogaus teisių komisaro pateikto rinkinio taip pat sudarys valstybės pateiktos pastabos. Tai, kad Komisaro rinkiniui bei kitų subjektų pateiktai informacijai skiriama viso labo po 10 puslapių, taip pat kelia abejonių dėl šių dokumentų rimtumo bei efektyvumo. Teigiamas faktorius – bent jau tai, jog Tarybos narės galės naudoti kitų subjektų pateikta informacija, kurią bent jau teoriškai galės pateikti ir tarptautinės NVO bei nacionalinės žmogaus teisių organizacijos.

6.2 Patariamasis komitetas

Kaip jau buvo minėta, Ekonominė ir socialinė taryba įsteigė Pakomisę, kaip pagalbinę Komisijos instituciją. Ši Pakomisė buvo sudaryta iš 26 nepriklausomų ekspertų, kurių kandidatūras nominuodavo šalių vyriausybės, o patvirtindavo Komisija. Pakomisės nariai buvo įgalioti atlikti studijas bei pateikti rekomendacijas dėl žmogaus teisių skatinimo bei atlikti kitas funkcijas, kurias jai patikėdavo Komisija ar Ekonominė ir socialinė taryba [30; p. 106].

Pagrindiniai Pakomisės privalumai visada buvo jos narių ekspertinės žinios žmogaus teisių srityje bei jų nepriklausomumas, nepaisant to, jog, kaip pastebi kai kurie autoriai, šis nepriklausomumas būdavo labai skirtingas, priklausomai nuo to, kokia valstybė buvo nominavusi tam tikrą Pakomisės narį [26; p. 601].

GA rezoliucija 60/251 numatė, jog ši pagalbinė institucija bus perkeliama naujam Tarybai, kuriai buvo suteiktas vienerių metų laikotarpis tam, kad ji peržiūrėtų bei patobulintų egzistuojantį veiklos mechanizmą.

Nepaisant kai kurių autorių nuogastavimų, jog GA rezoliucija 60/251 negarantuoja, kad Patariamasis komitetas vaidins pakankamai svarbią rolę naujojoje Taryboje, Taryba, priėmusi rezoliuciją 5/1, su tam tikrais pakeitimais, išlaikė šios pagalbinės institucijos funkcijas ir svarbą žmogaus teisių srityje.

Pakomisė, nors ir būdama Komisijos pagalbinis organas, ne visada tenkinosi vien tik savo patariamąja role, bet neretai stengėsi įgyti nepriklausomą egzistavimą [27]. Pakomisė yra priėmusi rezoliucijų, kurios darydavo spaudimą Tarybai pasitempti vienoje ar kitoje srityje [26; p. 601].

Panašu, jog naujosios Tarybos priimtoje rezoliucijoje 5/1 – stengiamasi griežčiau sureguliuoti Patariamojo komiteto pavaldumą Tarybai. Pavyzdžiui, 65-ame rezoliucijos straipsnyje yra sakoma, jog „Patariamasis komitetas funkcionuos kaip Tarybos ekspertų/mokslininkų institutas (angl. – *think-tank*) ir dirbs pagal Tarybos nurodymus”. Rezoliucijos 75-ame straipsnyje yra pasakyta, jog „Patariamasis komitetas teiks ekspertizę Tarybai tokiu būdu bei forma, kokius nurodys Taryba. Patariamojo komiteto pagrindinis uždavinys – atlikti studijas bei teikti moksliniu tyrinėjimu paremtas konsultacijas; ši ekspertizė bus teikiama tik Tarybai to paprašius.” Tiesa, 77 rezoliucijos straipsnyje yra pasakyta, jog Patariamasis komitetas turi teisę teikti Tarybai pasiūlymus, kaip patobulinti Tarybos procedūrinį efektyvumą bei pasiūlymus dėl tolimesnių tyrimų. Tačiau tai daryti komitetas galės tik Tarybos nurodytos konkrečios užduoties ribose.

Skaitant rezoliucijos tekstą, galima daryti išvadą, jog Patariamasis komitetas neturės iniciatyvos teisės tokia apimtimi, kokia apimtimi ją turėjo Pakomisė.

Teigiama šio pakeitimo pusė – tai, jog tokiu būdu yra sumažinama tikimybė, jog Patariamasis komitetas dubliuos Tarybos veiklą, kaip tai kartais atsitikdavo tarp Pakomisės bei Komisijos [26; p. 601].

Tačiau šis pakeitimas turi ir neigiamą pusę.

Dėl to, jog Pakomisės nariai buvo ekspertai, kurie buvo daugiau ar mažiau nepriklausomi nuo valstybių vyriausybių, Pakomisė vaidino svarbią rolę inicijuojant tam

tikrus tarptautinius teisės aktus, kurie turėjo didelę reikšmę žmogaus teisių skatinimui bei apsaugai ir kurių dėl vienokių ar kitokių priežasčių neinicijuodavo Komisija.

Pavyzdžiui, susirinkusi į pirmąjį savo posėdį 2006 metais, Taryba priėmė keletą svarbių teisės aktų – Tarptautinę konvenciją dėl visų asmenų apsaugos nuo prievartinių dingimų (rezoliucija 2006/1) [12] ir Deklaraciją dėl vietos žmonių teisių (2006/2) [13]. Šie svarbūs tarptautiniai dokumentai atsirado dėka Pakomisės, kuri ėmėsi iniciatyvos juos rengti. [49].

Pakomisė buvo kritikuojama dėl to, jog dėl neribojamų kadencijų skaičiaus, kai kurie jos nariai dirbdavo Pakomisėje nepagrįstai ilgą laiką, tarsi vieta Pakomisėje būtų skiriama iki gyvos galvos [50]. Atsakant į šią kritiką, Tarybos rezoliucijoje 5/1 yra nustatomi kadencijų apribojimai Patariamąjo komiteto nariams: ne daugiau kaip dvi trejų metų kadencijos.

Tarybos rezoliucija 5/1 taip pat pakeitė Patariamąjo komiteto narių skaičių – nuo šiol jame dirbs ne 26, kaip buvo Pakomisės atveju, o 18 nepriklausomų žmogaus teisių ekspertų, kurie bus renkami tokiu pačiu būdu kaip buvo renkami Pakomisės nariai – narių kandidatūras teiks šalių vyriausybės, o patvirtins Taryba.

Siekiant užtikrinti Patariamąjo komiteto narių nepriklausomumą, rezoliucijoje taip pat nustatytas reikalavimas, kad asmenys, kurie dėl užimamų pareigų tam tikros šalies vyriausybėje ar kitoje organizacijoje gali patekti į interesų konfliktą, negali būti kandidatais į Komitetą (68 rezoliucijos straipsnis). Siekiant užtikrinti, kad Tarybai būtų teikiamas kvalifikuotas konsultavimas, Tarybos rezoliucija 5/1 taip pat nustato tam tikrus reikalavimus kandidatams į Patariamąjį komitetą, kuriais siekiama garantuoti, kad komiteto nariai būtų kompetentingi žmogaus teisių srityje, atitiktų aukštus moralinius standartus, būtų nepriklausomi bei nešališki (67 rezoliucijos straipsnis). Šių reikalavimų nustatymas – sveikintinas reiškinys, kuris turėtų padėti užtikrinti Komiteto darbo profesionalumą bei jo narių nešališkumą.

Kai kurie autoriai yra išreiškę nuomonę, jog šiandienos Tarybai patariamasis organas yra nereikalingas [50]. Tačiau šiam teiginiui sunku pritarti, kadangi panašu, jog Patariamasis komitetas, kaip ir jo pirmtakė – Pakomisė, atliks svarbų vaidmenį rengiant tarptautinius standartus, atliekant studijas žmogaus teisių srityje bei teikiant kvalifikuotas konsultacijas Tarybai. Kadangi šis organas yra daugiau ar mažiau nepriklausomas nuo

šalių vyriausybių, jis taip pat atlieka svarbų vaidmenį sušvelninant Tarybos politinį pobūdį. Patariamojo organo instituto išsaugojimas Taryboje yra teigiamas reiškinys, padėsiantis Tarybai geriau atlikti savo funkcijas skatinant bei ginant žmogaus teises.

6.3 Specialiosios procedūros

Kaip jau buvo minėta, pirmąjį savo gyvavimo dvidešimtmetį Komisijos veikla apėmė beveik vien tik tarptautinių žmogaus teisių standartų rengimą bei diskusijas žmogaus teisių tematika. 1947 metais Komisija buvo pareiškusi, jog ji nėra įgaliota imtis žmogaus teisių gynimo veiklos, t.y. imtis veiksmų dėl skundų susijusių su žmogaus teisių pažeidimais, dėl ko ji buvo stipriai kritikuojama. Tokią Komisijos nuostatą patvirtino ir Ekonominė ir socialinė taryba 1959 metais rezoliucijoje 728 F:

„Ekonominė ir socialinė taryba...patvirtina Žmogaus teisių komisijos pareiškimą, pripažįstantį, jog Komisija nėra įgaliota imtis veiksmų dėl skundų, liečiančių žmogaus teisių pažeidimus“ [14].

Situacija iš esmės pasikeitė 1967 metais, kai Ekonominė ir socialinė taryba priėmė rezoliuciją 1235, kuri suteikė Komisijai įgaliojimus tikrinti valstybių praktiką žmogaus teisių srityje.

Remdamasi rezoliucija 1235, Komisija sukūrė keletą specialių procedūrinių įrankių, įgalinančių Komisiją atlikti savo funkcijas skatinant bei ginant žmogaus teises.

Pagal JT Žmogaus teisių tarybos svetainėje pateiktą informaciją [51], terminas „Specialiosios procedūros“ – apibūdina instrumentus (mechanizmus), kurie yra naudojami tirti žmogaus teisių padėtį tam tikroje šalyje arba tirti tam tikrus vienarūšius (tematinius) žmogaus teisių pažeidimus (pavyzdžiui, kankinimai, religinė netolerancija, vaikų naudojimas ginkluotose konfliktuose ir t.t.). Šios procedūros buvo sukurtos Komisijos egzistavimo laikotarpiu ir buvo perduotos naujajai Tarybai. Šiuo metu yra 28 tematiniai mandatai ir 10 mandatų, susijusių su žmogaus teisių padėties tyrimu atskirose šalyse. Vyriausio JT žmogaus teisių komisaro biuras teikia žmoniškuosius išteklius, logistinę, tyrimų bei kitokią paramą šiems instrumentams.

Specialių procedūrų mandatai paprastai suteikia jų turėtojams įgaliojimus tirti, stebėti, patarti bei teikti viešas ataskaitas apie žmogaus teisių padėtį tam tikroje šalyje, teritorijoje arba apie stambaus masto tam tikros rūšies žmogaus teisių pažeidimus visame pasaulyje. Specialiųjų procedūrų naudojimo eigoje gali būti atsižvelgiama į individualius pranešimus, gali būti atliekamos studijos, teikiamos konsultacijos bei atliekami bendro pobūdžio žmogaus teisių propagavimo veiksmai.

Šie instrumentai gali būti individualaus pobūdžio (Specialus pranešėjas, Specialus Generalinio sekretoriaus atstovas, Generalinio sekretoriaus atstovas, Nepriklausomas ekspertas) arba darbo grupė, kuri paprastai sudaroma iš penkių narių (po vieną iš kiekvieno pasaulio regiono). Specialių procedūrų mandatų įgaliojimai apibrėžiami rezoliucijose, kurios juos įsteigia.

Be kitų veiksmų, specialiųjų procedūrų mandatų turėtojams yra teikiama informacija apie specifinius kaltinimus dėl žmogaus teisių pažeidimų, tada jie siunčia užklausimus konkrečių šalių vyriausybėms. 2006 metais virš 1100 užklausimų buvo išsiųsta 143 šalių vyriausybėms. Mandatų turėtojai taip pat vyksta į valstybes tirti žmogaus teisių situacijos nacionaliniu lygmeniu. Paprastai jie siunčia laiškus šalies vyriausybei, prašydami leidimo apsilankyti šalyje. Kai kurių šalių vyriausybės yra išdavusios atvirus leidimus specialiųjų procedūrų mandato turėtojams apsilankyti šalyje. 2007 metų spalio mėnesį 60 valstybių buvo išdavusios atvirus leidimus dėl specialiųjų procedūrų. Po savo vizitų mandatų turėtojai pateikia savo misijos ataskaitas su išvadomis bei rekomendacijomis.

Remiantis GA rezoliucija 60/251, kurioje Taryba buvo įpareigota per vienerių metų laikotarpį peržiūrėti bei patobulinti egzistuojantį šios žmogaus teisių institucijos veiklos mechanizmą, įskaitant specialiąsias procedūras, 2007 metų birželio 18 dieną Taryba priėmė rezoliuciją 5/1, kurioje randame ir nuostatas, susijusias su mandatų turėtojų atranka bei specialiųjų procedūrų mandatų peržiūra. Visi egzistuojantys mandatai (išskyrus mandatus dėl Kubos bei Baltarusijos) buvo pratęsti. Taryba taip pat priėmė rezoliuciją 5/2 dėl specialiųjų procedūrų mandatų turėtojų Elgesio kodekso [15].

Sprendžiant klausimą dėl specialiųjų procedūrų mandatų peržiūros, kai kurių šalių vyriausybės pareiškė, jog jos neskubės pareikšti sutikimo bendradarbiauti su specialiomis procedūromis, kadangi jų žmogaus teisių praktika ateinančių kelių metų bėgyje vis tiek

bus tikrinama naudojant visuotinės periodinės peržiūros procedūrą. Kaip jau buvo minėta, visi kol kas egzistuojantys mandatai (išskyrus mandatus dėl Kubos bei Baltarusijos) buvo pratęsti, tačiau Taryba pasiliko sau teisę peržiūrėti specialiųjų procedūrų mandatus vėlesnėse sesijose iki šių mandatų pabaigos termino. Tai reiškia, jog, pavyzdžiui, darbas specialaus pranešėjo, kuriam mandatas buvo suteiktas 2005 metais trejų metų terminui, galės būti nuolatos peržiūrimas iki jo termino pabaigos. Tokia situacija yra paranki vyriausybėms šalių, kurios nepatenkintos nepriklausomų žmogaus teisių ekspertų veikla. Taip pat buvo pastebėta, jog atskirų specialiųjų procedūrų mandatų peržiūros metu Taryba priiminėjo sprendimus pratęsti mandatus, nesiimdama veiksmų dėl mandatų turėtojų ataskaitų bei jose pateiktų rekomendacijų [24; p. 19]. Tenka pripažinti, jog toks Tarybos požiūris bei veiksmai jos veiklos pradžioje gali pažeisti jos reputaciją bei sumažinti pasitikėjimą ja.

Specialiosios procedūros turėtų būti vienas esminių Tarybos veiklos elementų, kaip tai buvo ir senosios Komisijos veikloje. Be nepriklausomų ekspertų, galinčių stebėti bei operatyviai ir objektyviai reaguoti į pranešimus apie žmogaus teisių pažeidimus pasaulyje, tiek JT, tiek ir Tarybos galios ginti žmogaus teises būtų labai ribotos. Kaip profesoriai Miko Lempinenas ir Martinas Scheininas vaizdingai pastebėjo, be jų JT žmogaus teisių apsaugos sistema neturėtų „akių ir ausų“ [24; p. 20].

Kai kurie autoriai pastebėjo, jog specialiųjų procedūrų peržiūra bei pertvarkymu turėtų būti siekiama jas patobulinti bei sustiprinti, o ne vien tik stengtis išlaikyti egzistuojančią sistemą [52]. Tačiau, kaip matysime vėliau, panašu, jog naujoji Taryba pasitenkino viso labo palikdama galioti iki tol egzistavusį specialiųjų procedūrų mechanizmą.

Po GA rezoliucijos 60/251 priėmimo kai kurie tarptautinės teisės specialistai baiminosi, jog, racionalizuojant Tarybos veiklos mechanizmą, kai kurios specialiosios procedūros gali būti visiškai panaikintos. Sklandė gandai, jog Taryba gali atsisakyti specialių pranešėjų konkrečioms šalims. Françoise J. Hampson nuomone, tai būtų buvusi klaida, kadangi, kai žmogaus teisių situacija tam tikroje šalyje yra pakankamai sudėtinga daugelyje sričių, specialus pranešėjas gali pateikti išsamesnį situacijos vaizdą toje šalyje. Mažos detalės, gautos iš keleto tematinių pranešėjų pateiktų ataskaitų, negali pakeisti išsamios šalies pranešėjo ataskaitos [49].

Tačiau šioje vietoje vertėtų prisiminti GA rezoliucija 60/251 sukurtą bei Tarybos rezoliucijoje 5/1 išplėtotą visuotinės periodinės peržiūros mechanizmą, kuris savo esme yra panašus į specialiąsias procedūras žmogaus teisių padėčiai konkrečiose šalyse tirti. Yra didelė tikimybė, jog visuotinės periodinės peržiūros procedūra dubliuos šalių tyrimo specialiąsias procedūras. Tai taip pat matyti iš Tarybos rezoliucijos 5/1 teksto, kuris sako, jog vienas iš dokumentų, kuriuo remsis visuotinės periodinės peržiūros procedūra – Vyriausio JT žmogaus teisių komisaro pateiktas rinkinys, kuriame, be kita ko, bus informacija iš specialių procedūrų ataskaitų. Nepaisant galimo dubliavimosi su veikla, atliekant visuotinę periodinę peržiūrą, specialios procedūros skirtos žmogaus teisių padėčiai konkrečioje šalyje tirti yra reikalingos, kadangi visuotinės peržiūros procedūra – atliekama periodiškai ir todėl nėra visiškai tinkama priemonė sprendžiant žmogaus teisių problemas, kurios gali iškilti tarp patikrinimų pagal visuotinės peržiūros procedūrą. Dėl šios priežasties Tarybos sprendimas išlaikyti specialiąsias procedūras žmogaus teisių padėčiai tirti atskirose šalyse – teigiamas reiškinys, Tarybai skatinant bei ginant žmogaus teises.

Rezoliucijoje 5/1 taip pat buvo nustatyti tam tikri reikalavimai specialiųjų procedūrų mandatų turėtojams. Rezoliucijos 39 straipsnis numato, jog „svarbiausi kriterijai nominuojant, pasirenkant bei skiriant mandatų turėtojus bus: (a) žinios; (b) patirtis mandato srityje; (c) nepriklausomumas; (d) išankstinio nusistatymo neturėjimas; (e) asmeninės moralinės savybės; ir (f) objektyvumas”.

Pagal senąją tvarką, mandatų turėtojus paskirdavo Komisijos pirmininkas, po konsultacijų su Komisijos biuru bei regioninėmis grupėmis. Pagal naują tvarką, kuri nustatyta Tarybos rezoliucijoje 5/1, mandatų turėtojus vis dar skirs Tarybos pirmininkas, tačiau paskyrimus turės patvirtinti Taryba (53 straipsnis). Rezoliucijos 47 straipsnis taip pat numato, jog bus steigama konsultacinė grupė, kuri patars Tarybos pirmininkui dėl galimų kandidatų. Konsultacinės grupės narius skirs regioninės grupės. Rezoliucija taip pat numato, jog Vyriausio JT žmogaus teisių komisaro biuras taip pat teiks reikalingą pagalbą konsultacinei grupei. 51-as straipsnis numato, jog konsultacinė grupė, parinkdama kandidatą, turi atsižvelgti į visų suinteresuotų asmenų nuomonę. Teoriškai tai galėtų būti ir žmogaus teisių NVO. 50 straipsnis numato, jog konsultacinės grupės rekomendacijos dėl kandidatų turi būti viešos bei pagrįstos. Nepaisant to, jog specialiųjų

procedūrų mandatų turėtojų paskyrimo procedūra tapo šiek tiek sudėtingesnė, ji taipogi tapo skaidresnė, lyginant su prieš tai egzistavusia tvarka. Tačiau dėl rezoliucijos 53 straipsnio, kuris numato, jog pirmininko paskirtus mandatų turėtojus tvirtins Taryba, kai kurių autorių nuomone paskyrimo procedūra gali būti labiau politizuota [24; p. 20].

Analogiškai kaip ir Tarybos Patariamąjį komiteto narių atveju, siekiant užtikrinti specialiųjų procedūrų mandatų turėtojų nepriklausomumą, rezoliucijoje taip pat nustatytas reikalavimas, kad asmenys, kurie dėl užimamų pareigų tam tikros šalies vyriausybėje ar kitoje organizacijoje gali patekti į interesų konfliktą, negali būti kandidatais (47 rezoliucijos straipsnis).

Taryba taip pat priėmė rezoliucijoje 5/2 numatytą specialiųjų procedūrų mandatų turėtojų elgesio kodeksą. Siūlymų stadijoje 2007 metų kovo mėnesį Afrikos šalių grupė buvo pateikusi elgesio kodekso variantą, kuris būtų kėlęs pavojų specialiųjų procedūrų mechanizmui, nes būtų stipriai apribojęs specialiųjų procedūrų mandatų turėtojų nepriklausomumą. Todėl, kaip kai kurie autoriai pastebi, Tarybos priimtoji kodekso versija šiuo aspektu yra pakankamai nekenksminga [24; p. 20] ir neturėtų būti vertinama kaip ribojanti specialiųjų procedūrų funkcionavimą.

14-ajame Tarybos rezoliucijos 5/2 straipsnyje – numatyta, jog specialiųjų procedūrų mandatų turėtojai „perduos visus savo laiškus atitinkamoms vyriausybėms per diplomatinis kanalus, išskyrus atvejus, kai tam tikra vyriausybė bei Vyriausiasis JT žmogaus teisių komisaras bus susitarę kitaip“. Kaip kai kurie autoriai yra tiksliai pastebėję, viena iš specialiųjų procedūrų stiprybių buvo tai, jog tam tikrais atvejais mandatų turėtojai turėjo galimybę skubiai susisiekti su asmenimis atitinkamoje vyriausybėje, prašant imtis neatidėliotinų veiksmų [24; p. 22]. Deja, tenka pripažinti bei apgailestauti, jog naujoji nuostata sudarys uždelsimus, kurie gali turėti neigiamas pasekmes asmenims, kurių teisės yra pažeidinėjamos.

Apibendrinant galima pasakyti, jog Taryba, priėmusi rezoliuciją 5/1, išlaikė specialiųjų procedūrų sistemą nepakitusia. Ir, išskyrus rezoliucijoje 5/1 numatytus reikalavimus specialiųjų procedūrų mandatų turėtojams bei rezoliucijoje 5/2 numatytą specialiųjų procedūrų mandatų turėtojų elgesio kodeksą, neatnešė jokių naujovių šioje Tarybos veiklos srityje. Galima pasidžiaugti, kad buvo išlaikytas egzistuojantis Tarybos

darbo mechanizmas, tačiau, kaip kai kurie autoriai pastebėjo, taip pat tenka pripažinti, jog Taryba nepatobulino specialiųjų procedūrų mechanizmo taip kaip kai kuriems žmogaus teisių gynėjams to norėjosi, nepaisant to, jog buvo pateikta iš tiesų daug teigiamų pasiūlymų kaip tai padaryti. Žmogaus teisių instituto profesoriai Miko Lempinenas ir Martinas Scheininas jau minėtoje studijoje pastebi, jog galbūt ir neverta buvo tikėtis specialiųjų procedūrų patobulinimo, kadangi, kaip ir ankstesnių bandymų jas patobulinti metu, dėmesys buvo sutelktas į tai, kaip dabartinę sistemą apsaugoti nuo susilpninimo ar net visiško panaikinimo. Tokia situacija neturėtų stebinti nei vieno, kuris nors kiek susipažinęs su tariamai diskredituotos Komisijos veiklos istorija [24; p. 18].

6.4 Skundų procedūra

1970 metais Ekonominė ir socialinė taryba priėmė rezoliuciją 1503, kuri suteikė Komisijai įgaliojimus reaguoti į privačias bei NVO peticijas dėl sistematiškai vykdomų sunkių ir patikimu būdu patvirtintų žmogaus teisių pažeidimų.

Pagal 1503 procedūrą, Komisijai buvo suteiktas mandatas konfidencialiai nagrinėti besitęsiančius grubius žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimus vykstančius bet kurioje pasaulio šalyje. Bet kuris asmuo ar asmenų grupė, teigdami, kad jie yra valstybės padarytų žmogaus teisių pažeidimų aukos, galėjo pateikti peticiją. Peticiją taip pat galėjo pateikti ir bet koks kitas asmuo ar asmenų grupė (įskaitant ir NVO), turintys tiesioginių įrodymų ar patikimų žinių apie pažeidimus.

Ši procedūra nebuvo skirta imtis veiksmų dėl žmogaus teisių pažeidimų, kuriuos patiria atskiras individas, o buvo skirta atkreipti Komisijos dėmesį į situacijas dėl plačiai paplitusių žmogaus teisių pažeidimų. 1503 procedūra buvo konfidenciali ir Komisija nagrinėdavo žmogaus teisių situacijas atskirose šalyse pagal šią procedūrą už uždarytų durų.

Pradžioje šios procedūros sukūrimas buvo vertinamas kaip didelis laimėjimas, tačiau laikui bėgant spartus specialiųjų procedūrų naudojimas Tarybos veikloje bei atsiradusios galimybės teikti individualius skundus žmogaus teisių sutarčių sukurtoms

nepriklausomoms institucijoms sumažino 1503 procedūros svarbą. Prie to taip pat prisidėjo ir tai, jog tai buvo konfidenciali, labai komplikauta ir daug laiko reikalaujanti procedūra. Siekiant ją supaprastinti bei padaryti ją efektyvesnę, 2000 metais Ekonominė ir socialinė taryba priėmė rezoliuciją, kuri numatė, jog 1503 procedūros metu nebedalyvaus visa Pakomisė, o tik jos sudaryta darbo grupė [16].

Nepaisant to, jog 1503 procedūra buvo konfidenciali, ji nebuvo slapta. Taip pat 1978 metais Komisijos pirmininkas pradėjo praktiką, pagal kurią buvo skelbiama, kurios šalys yra nagrinėjamos pagal 1503 procedūrą. Taip pat Pakomisės nariai bei Komisijos nariai turėjo prieigą prie susirašinėjimų su vyriausybe šalies, kurios žmogaus teisių praktika buvo tiriama naudojant 1503 procedūrą. Jei ši procedūra būtų ne tik konfidenciali, bet ir slapta, būtų buvę galima teigti, jog valstybė neįaučia jokio paskatinimo keistis žmogaus teisių srityje. Tačiau šioje procedūroje galima išvelgti pakankamą atvirumo laipsnį, kuris sukuria valstybėse pakankamai stiprų troškimą išvengti sugėdinimo dėl žmogaus teisių padėties [29; p. 81].

Dėl to, jog procedūra užtrukdavo gan ilgai, jos metu asmenims, padavusiems skundus, nebuvo teikiama informacija apie procedūros eigą, o taip pat ir dėl to, jog procedūra tariamai neduodavo jokių akivaizdžių rezultatų, ji buvo kritikuojama kaip visiškai neefektyvi. Tačiau, šioje vietoje vertėtų atsiminti 1503 procedūros tikslą. Šios procedūros sukūrimo tikslas nebuvo tyrimo pabaigoje paskelbti, jog tam tikra valstybė grubiai ir sistematiškai pažeidinėjo žmogaus teises ir įpareigoti tą valstybę pakeisti savo praktiką žmogaus teisių srityje. Jei tai būtų tikrasis šios procedūros tikslas, kritika dėl jos neefektyvumo būtų pagrįsta. Tačiau 1503 procedūros tikslas buvo šiek tiek kitoks – užmegzti dialogą su tam tikros šalies vyriausybe, palaikant nuolatinį spaudimą vyriausybės atžvilgiu, siekiant paveikti ją bei suteikti jai šansą pasitaisyti. Vertinant šią procedūrą iš šio atskaitos taško, jos lėtumą bei sudėtingumą galima būtų vertinti netgi kaip savotišką privalumą, kadangi jo dėka galima naudoti subtilų spaudimą tam tikros šalies vyriausybės atžvilgiu gan ilgą laiką.

Vienas iš svarbiausių 1503 procedūros privalumų buvo tai, jog jos dėka buvo sudaryta galimybė atkreipti tarptautinių organizacijų dėmesį į žmogaus teisių pažeidimus, kai to nebūtų įmanoma padaryti kitais būdais. Daugelio šalių vyriausybės dažnai būna nenusiteikusios imtis veiksmų dėl tam tikrų žmogaus teisių pažeidimų šalies teritorijoje, o

Papildomas Pilietinių ir politinių teisių pakto protokolas [17], suteikiantis teisę individams paduoti skundus prieš valstybes, yra privalomas sąlyginai nedideliu skaičiumi valstybių. Tačiau kiekvienas gali rašyti skundus JT dėl žmogaus teisių pažeidimų pagal 1503 procedūrą, ir, kaip rodo praktika, jei skundų skaičius yra pakankamai didelis, o pažeidimai pakankamai rimti, į juos būna atkreipiamas dėmesys [29; p. 82].

Kitas teigiamas 1503 procedūros aspektas buvo tai, jog pradėjus tirti žmogaus teisių situaciją tam tikroje valstybėje pagal konfidencialią procedūrą, buvo sudaromos sąlygos Tarybai pereiti prie situacijos tyrimo pagal Komisijos viešo pobūdžio procedūras. Nemenka dalis Komisijos atliktų tyrimų pagal specialiąsias viešas procedūras buvo pradėtos po tyrimo pagal konfidencialią 1503 procedūrą [29; p. 81]. Taigi, nepaisant to, jog 1503 procedūra negarantavo, jog bus pasiektas norimas rezultatas, kartais ji sudarydavo sąlygas pradėti kitas procedūras, kurios galiausiai paveikdavo tam tikros šalies vyriausybę pakeisti savo žmogaus teisių praktiką. Didžioji dalis valstybių paprastai nenori, kad jų žmogaus teisių praktika būtų nagrinėjama atvirai, todėl mielai sutikdavo bendradarbiauti konfidencialios 1503 procedūros rėmuose ar netgi padaryti tam tikrų nuolaidų. Šis procedūros bruožas – galimybė, jog tyrimas gali būti perkeltas į viešą procedūrą, buvo viena iš priežasčių, kodėl ši procedūra išliko tokį ilgą laiką ir kodėl buvo nuspręsta ją palikti, reformuojant Komisiją [27].

Remiantis GA rezoliucija 60/251, kurioje Taryba buvo įpareigota per vienerių metų laikotarpį peržiūrėti bei patobulinti egzistuojantį Komisijos iki tol naudotą veiklos mechanizmą, 2007 metų birželio 18 dieną Taryba priėmė rezoliuciją 5/1, kurioje randame ir nuostatas, susijusias su skundų procedūra.

Diskusijos dėl procedūrų mechanizmo Taryboje parodė, jog Tarybos narės nebuvo nusiteikusios kurti naują skundų procedūrą ir pasitenkino egzistavusia 1503 procedūra kaip pamatu skundų procedūrai. Tai atsispindi ir Tarybos rezoliucijos 5/1 86 straipsnyje, kuriame be kita ko yra nurodoma, jog nauja skundų procedūra sukuriama naudojant 1970 metų Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliuciją 1503, kuri buvo modifikuota 2000 metų rezoliucija 2000/3, kaip pagrindą bei įvedant patobulinimus, siekiant užtikrinti skundų procedūros nešališkumą, objektyvumą, efektyvumą. Taip pat siekiant užtikrinti, kad nauja skundų procedūra būtų orientuota į žmogaus teisių pažeidimų aukas ir būtų atliekama be neprotingo vilkinimo. Procedūra taip pat išlaiko iki

tol egzistavusį konfidencialumo bruožą, siekiant sutvirtinti bendradarbiavimą su konkrečia valstybe.

Iki tol egzistavusi 1503 procedūra buvo kritikuojama dėl jos „nejautrumo“ žmogaus teisių pažeidimų aukoms, kadangi skundus padavę individai nebūdavo informuojami apie proceso eigą ar rezultatus. Tai buvo savotiška auka, siekiant užtikrinti valstybių bendradarbiavimą. Tarybos rezoliucijos 5/1 86 straipsnis sako, jog naujoji procedūra turi būti „orientuota į žmogaus teisių pažeidimų aukas“, ir išlaiko iki tol egzistavusį konfidencialumo bruožą, „siekiant sutvirtinti bendradarbiavimą su konkrečia valstybe.“ Tenka pripažinti, jog praktikoje šie du dalykai gali būti sunkiai suderinami. Tarybos rezoliucijos 106 straipsnis taip pat numato, jog skundo autorius turi būti informuojamas apie proceso eigą šiose stadijose:

- 1) kai skundas – užregistruojamas,
- 2) kai Pranešimų darbo grupė pripažįsta skundą nepriimtiniu,
- 3) kai skundą priima svarstyti Situacijų darbo grupė,
- 4) kai viena iš darbo grupių laiko skundą atviru,
- 5) priėmus galutinį sprendimą.

(108 straipsnis taip pat numato, jog skundą padavusio asmens tapatybė gali būti neatskleidžiama valstybei, kurios atžvilgiu paduotas skundas)

Nuostatos, įpareigojančios Tarybą informuoti skundo autorių apie proceso eigą, yra sveikintinos, kadangi skundų procedūra iš tiesų tampa labiau orientuota į žmogaus teisių pažeidimų aukas, tačiau tikėtina, jog ši nauja nuostata neigiamai paveiks valstybių norą bendradarbiauti su naująja skundų procedūra.

Kaip ir 1503 procedūros atveju, naujoji skundų procedūra leidžia bet kuriam asmeniui, asmenų grupei ar NVO, sąžiningai vadovaujantis žmogaus teisių principais, teikti skundus.

Naujoje skundų procedūroje išlaikomi 1503 procedūros skundo priimtimumo kriterijai. Tam, kad skundas būtų priimtinas, jis

- 1) neturi būti politiškai motyvuotas,
- 2) jame turi būti faktinės aplinkybės bei nurodyta, kokios teisės buvo pažeistos,

3) jame negali būti naudojama išeidžiamojo pobūdžio kalba,
4) skundą turi paduoti auka ar grupė, atstovaujanti ar ginanti pažeidimo auką,
5) skundas negali būti paremtas vien tik žiniasklaidos pateikta informacija,
6) skundas negali būti paremtas byla, kuri jau nagrinėjama pagal kurią nors specialią procedūrą, arba nagrinėjama tarptautinių sutarčių institucijoje ar kitoje JT ar analogiškoje regioninėje žmogaus teisių institucijoje,

7) vidaus priemonės turi būti išnaudotos arba įrodytos kaip neefektyvios (87 Tarybos rezoliucijos straipsnis).

Į 1503 procedūros ribas nepatekdavo skundai, kurių turinys patekdavo į Komisijos specialiųjų procedūrų mandatus arba jei skundas galėjo būti paduotas pagal individualaus skundo mechanizmą pagal tarptautinę žmogaus teisių sutartį, kurią valstybė buvo ratifikavusi. Šie reikalavimai pagal naująją skundų procedūrą – sušvelninti, kadangi nuo šiol nepriimtini bus tik tie skundai, kurie jau yra nagrinėjami pagal kurią nors specialią procedūrą, arba nagrinėjami tarptautinių sutarčių institucijoje ar kitoje JT ar analogiškoje regioninėje žmogaus teisių institucijoje.

Kaip ir Komisijos egzistavimo laikotarpiu, skundai vis dar bus nagrinėjami naudojant dviejų darbo grupių sistemą. Prieš perduodant nagrinėti skundus Tarybai, juos peržiūrės panašios sudėties organai, į kuriuos nariai bus renkami panašiai kaip tai buvo daroma Komisijos egzistavimo laikotarpiu.

Tarybos rezoliucija 5/1 numato, jog – įkuriamos dvi darbo grupės – Pranešimų darbo grupė ir Situacijų darbo grupė, kurioms suteikiamas mandatas tikrinti pranešimus ir atkreipti Tarybos dėmesį į besitęsiančius, grubius ir tinkamai patvirtintus žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimus (89 straipsnis).

Pirminį skundų patikrinimą, atsižvelgiant į priimtumo kriterijus, atliks Pranešimų darbo grupės pirmininkas kartu su sekretoriatu. Aiškiai nepagrįsti bei anoniminiai skundai bus atmetami darbo grupės pirmininko sprendimu. Siekiant užtikrinti atskaitingumą bei skaidrumą, darbo grupės nariams pirmininkas privalės pateikti sąrašą skundų, atmetų pirminio patikrinimo etape. Šiame sąrašo turės būti ir atmetimo priežastys. Skundai, praėję pirminio patikrinimo etapą, bus siunčiami konkrečiai valstybei tam, kad ši pateiktų savo paaiškinimus apie pateiktus kaltinimus dėl žmogaus teisių pažeidimų (94 straipsnis).

Pranešimų darbo grupę sudarys penki nepriklausomi ekspertai (po vieną iš kiekvienos regioninės grupės), kuriuos paskirs Tarybos Patariamasis komitetas. Darbo grupė rinksis du kartus per metus po penkias darbo dienas tam, kad tikrintų skundų priimtinumą atsižvelgiant į nustatytus priimtimumo kriterijus. Priimtini skundai toliau bus perduodami Situacijų darbo grupei (91-95 straipsniai).

Situacijų darbo grupę sudarys penki nariai, kuriuos skirs Tarybos narių regioninės grupės. Situacijų darbo grupė rinksis du kartus per metus po penkias darbo dienas tam, kad tikrintų Pranešimų darbo grupės perduotus skundus bei Valstybių atsakymus į juos. Remiantis informacija bei rekomendacijomis, gautomis iš Pranešimų darbo grupės, Situacijų darbo grupė teiks Tarybai ataskaitas apie besitęsiančius, grubius ir tinkamai patvirtintus žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pažeidimus bei teiks rekomendacijas kokių veiksmų galima būtų imtis (96-99 straipsniai).

Komisijos egzistavimo metu, pagal Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliucijoje 2000/3 numatytas nuostatas, Pranešimų darbo grupė rinkdavosi kartą per metus dviejų savaitės sesijai (2 straipsnis), o Situacijų darbo grupė rinkdavosi vienos savaitės sesijai (5 straipsnis). Taigi egzistavo tikimybė, jog padavus skundą, asmeniui ar jų grupei teks laukti vienerius metus, kol kas nors tą skundą pradės nagrinėti. Tai buvo viena iš priežasčių, kodėl 1503 procedūra buvo lėta ir buvo kritikuojama kaip neorientuota į žmogaus teisių pažeidimų aukas.

Tarybos rezoliucija 5/1 numato, jog tiek Pranešimų darbo grupė tiek Situacijų darbo grupė nuo šiol rinksis du kartus per metus po penkias darbo dienas (100-asis straipsnis). Darbo grupių sesijų padažnėjimas bei bendro jų susirinkimų darbo laiko padidėjimas turėtų suteikti Skundų procedūrai galimybę greičiau reaguoti į žmogaus teisių pažeidimus. Taip pat tikėtina, jog tai padarys šią procedūrą šiek tiek labiau orientuotą į pažeidimų aukas.

Pabrėžiant bendradarbiavimo svarbą, valstybei, kurios atžvilgiu – pradėta skundų procedūra, rezoliucijos 101 straipsnis nustato laiko tarpą informacijos pateikimui: „konkreiti valstybė privalo bendradarbiauti su skundų procedūra ir dėti visas pastangas, tam, kad pateiktų išsamius atsakymus ... į darbo grupių ar Tarybos užklausimus. Valstybė taip pat privalo dėti visas pastangas, kad atsakymas būtų pateiktas ne vėliau kaip per tris mėnesius po paklausimo. Jei tai būtina, šis laiko tarpas, valstybės prašymu, gali būti

pratęstas“. 105 rezoliucijos straipsnis taip pat numato, jog, siekiant padaryti skundų procedūrą efektyvesnę, greitesnę ir labiau orientuotą į pažeidimų aukas, laiko tarpas tarp skundo perdavimo valstybei ir skundo svarstymo Taryboje, iš principo, neturėtų būti ilgesnis nei 24 mėnesiai. Šios dvi naujos nuostatos – vertintinos kaip šios procedūros patobulinimas, tačiau reikia pažymėti, jog jos nėra griežtos ir yra pakankamai lanksčiai suformuluotos, todėl tikėtina, jog praktikoje šie terminai bus nesunkiai pratęsinėjami, valstybėms remiantis Tarybos pareiga bendradarbiauti su jomis, tokiu būdu padarant šias nuostatas nereikšmingas. Taip pat tenka pripažinti, jog, kaip ir Komisijos egzistavimo laikotarpiu, valstybė gali paprasčiausiai atsisakyti pateikti informaciją ar apskritai bendradarbiauti pagal šią procedūrą.

Rezoliucija 5/1 įpareigoja Tarybą bent kartą per metus nagrinėti situacijas, kurias jai perduoda Situacijų darbo grupė, ir įgalioja Tarybą priimti šiuos sprendimus:

- 1) atmesti peticiją nesiimant jokių tolesnių priemonių,
- 2) paprašyti, kad valstybė pateiktų papildomą informaciją,
- 3) laikyti bylą atvirą bei paskirti nepriklausomą ekspertą situacijai stebėti,
- 4) pavišinti bylą,
- 5) paprašyti Vyriausiojo JT žmogaus teisių komisaro suteikti valstybei techninę pagalbą bei patariamąsias paslaugas (109 straipsnis).

Tarybos priemonių srityje situacija išliko nepakitusi, ir tenka konstatuoti, jog skundų procedūra vis dar nenumato, konkrečių priemonių, kurių Taryba galėtų imtis, kad tiesiogiai pagerintų žmogaus teisių pažeidimų aukų padėtį. Tačiau, atsimenant kokio tikslo šia procedūra siekiama – palenkti valstybę bendradarbiauti su Taryba bei taikyti subtilų nuolatinį, ilgalaikį spaudimą šalies vyriausybei, kad ši sutiktų imtis veiksmų žmogaus teisių padėčiai pagerinti – galbūt ir netikslinga įgalioti Tarybą imtis drastiškesnių priemonių. Priešingu atveju, tikėtina, jog daugelis valstybių paprasčiausiai atsisakytų bendradarbiauti su Taryba šios procedūros rėmuose.

Vertinant naująją skundų procedūrą, tenka konstatuoti, jog ji mažai kuo skiriasi nuo Komisijos naudotos 1503 procedūros, tačiau reikia pasidžiaugti, jog ji buvo išlaikyta ir netgi šiek tiek patobulinta. Skundų procedūra, nepaisant visų jos trūkumų, yra reikalinga, kadangi dėl jos konfidencialaus ir nekonfrontacinio pobūdžio ji suteikia galimybę Tarybos narėms, kurioms rūpi žmogaus teisių apsauga, pasiekti ir daryti nors

kokią įtaką valstybėms, kurios atsisako bendradarbiauti kitų tarptautinių ar regioninių institucijų procedūrų rėmuose. Tačiau tam, kad ši procedūra (beje kaip ir visos kitos Tarybos procedūros) būtų efektyvi, reikalinga valstybių, kurios nori pagerinti žmogaus teisių padėtį pasaulyje, politinė valia ir aktyvumas.

7. NVO vaidmuo

NVO vaidino svarbų ir dinamišką vaidmenį buvusios Komisijos veikloje. Yra plačiai pripažįstama, jog be kitų dalykų, dėl NVO aktyvaus dalyvavimo Komisijos veikloje buvo sukurti tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai, priimtos rezoliucijos, atliktos studijos bei naudojamos specialiosios procedūros. Neabejotina, jog NVO svarba naujosios Tarybos efektyvumui išliks nepakitusi dėl NVO sugebėjimo atkreipti šios žmogaus teisių institucijos dėmesį į žmogaus teisių pažeidimus bei stebėti Tarybos narių elgesį šioje srityje.

Buvęs JT generalinis sekretorius Kofis Annanas, reformos pasiūlymų ataskaitoje „Turint daugiau laisvės“ ragindamas išsaugoti NVO rolę naujosios Tarybos veikloje, pabrėžė, jog NVO vaidmuo, teikiant pasiūlymus Tarybos nariams bei perduodant informaciją jiems apie tai, kokia yra reali situacija vienoje ar kitoje šalyje žmogaus teisių srityje, – esminis [35].

Tai taip pat buvo atkartota GA rezoliucijoje 60/251, kurioje, be kita ko, „pabrėžiant NVO svarbą skatinant bei ginant žmogaus teises nacionaliniu, regioniniu bei tarptautiniu lygmenimis,“ 11 straipsnyje buvo numatyta, jog NVO dalyvavimas bei Tarybos konsultavimasis su NVO remsis buvusia Komisijos praktika, įskaitant Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliuciją 1996/31 [18].

Po GA rezoliucijos 60/251 priėmimo kai kurie autoriai išreiškė susirūpinimą, kad naujosios Tarybos sukūrimas gali neigiamai atsiliepti NVO, nes, nepaisant šių organizacijų svarbos užtikrinant skaidrumą bei atskaitingumą, Taryba gali apkarpyti jų teises dalyvauti Tarybos veikloje [53].

Kiti autoriai pastebėjo, jog taip buvo dėl to, jog, derybų dėl rezoliucijos 60/251 kūrimo metu, 11 straipsnio pabaigoje buvo pridėta frazė „[Taryba] užtikrins, kad būtų siekiama optimaliausio šių subjektų įnašo“. Kai kurių autorių nuomone, ši frazė buvo pridėta, kadangi to pageidavo kai kurių šalių vyriausybės, norėdamos pakeisti esamas NVO dalyvavimo taisykles, ir nebūtinai NVO naudai [52]. Tai buvo pastebima ir naujajai Tarybai pradėjus darbą, kadangi kai kurių valstybių delegacijos demonstravo tam tikrą priešišumą NVO dalyvavimui Tarybos veikloje.

Pavyzdžiui, pirmoji Tarybos sesija atskleidė tam tikrus trukdžius NVO dalyvavimui Tarybos darbe, kadangi NVO laikas, skirtas specifinių klausimų bei pažeidimų aptarimui konkrečiose valstybėse buvo sutrumpintas [24; p. 28]. Tiesa, tam įtakos galėjo turėti ir tai, jog Taryba daugiau dėmesio skyrė diskusijoms dėl procedūrinių jos veiklos klausimų ir mažiau dėmesio – konkrečioms žmogaus teisių klausimams. Tačiau antrosios Tarybos sesijos metu kai kurios Tarybos narės priešinosi NVO interaktyviam dialogui su specialiaisiais pranešėjais atskiroms šalims, bandė kelti pasiūlymą, kad NVO dalyvautų atskirame forume ir ragino Tarybą „patobulinti“ NVO dalyvavimą, peržiūrint taisykles, reglamentuojančias NVO dalyvavimą Tarybos veikloje. Tačiau, laimei, kol kas tokie pasiūlymai nesulaukė platesnio palaikymo.

Tarybos rezoliucija 5/1 įnešė ir vieną naują NVO vaidmenyje Tarybos veikloje, o konkrečiau – atliekant visuotinės periodinės peržiūros procedūrą. Tarybos rezoliucijos 5/1 1-ojo straipsnio (m) dalyje yra numatyta, kad peržiūros mechanizmas turi būti atliekamas, dalyvaujant visoms suinteresuotoms šalims, įskaitant NVO, nacionalines žmogaus teisių institucijas, atsižvelgiant į GA rezoliuciją 60/251 ir Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliuciją 1996/31, o taip pat į Tarybos sprendimus, kuriuos ji priims šioje srityje. Rezoliucijos 15 straipsnio (c) dalyje yra numatyta, jog „periodinė peržiūra remsis papildoma patikrinta bei patikima informacija, pateikta kitų periodinės peržiūros subjektų“. Galima pasidžiaugti, kad NVO bei nacionalinėms žmogaus teisių organizacijoms yra numatyta nors šioks toks vaidmuo periodinės peržiūros mechanizme, tačiau tenka pripažinti, jog tas vaidmuo – gan ribotas. Tarybos rezoliucijos 60/251 31-ajame straipsnyje taip pat – numatyta, jog prieš Tarybai tvirtinant peržiūros ataskaitą, NVO bei nacionalinės žmogaus teisių organizacijos viso labo galės pateikti bendro pobūdžio pastabas.

Apibendrinant galima teigti, jog NVO vaidmuo Tarybos veikloje nebuvo sustiprintas, o išliko beveik toks pats, koks jis buvo Komisijos egzistavimo laikotarpiu. Tuo pačiu galima pasidžiaugti, kad jis nebuvo ir susilpnintas, nepaisant kai kurių valstybių bandymų tai padaryti. Tuo pačiu nereikia pamiršti, kad GA rezoliucijoje 60/251 Tarybai paliekama teisė patobulinti egzistuojantį bendradarbiavimo su NVO mechanizmą. Ar Tarybos narės pasinaudos šia teise tam, kad pagerintų NVO padėtį ar, kad ją pablogintų – vėlgi politinis klausimas. Tačiau, kaip buvo pastebėta, pirmieji Tarybos veiklos metai atskleidė augantį priešišumą NVO bei jų indėliui Taryboje.

8. Išvados

1. Komisija nebuvo visiškai nevykusi žmogaus teisių institucija. Jos pasiekimai – sietini su Komisijos narių politine valia bei aktyvumu, siekiant pagerinti žmogaus teisių padėtį pasaulyje.

2. Buvo pakeista šios žmogaus teisių institucijos vieta JT sistemoje bei jos statusas, kas bent jau simboliškai iškėlė žmogaus teisių sritį JT organizacijoje. Nuo šiol Taryba nebėra pagalbinis Ekonominės ir socialinės tarybos organas, kaip buvo Komisija, bet – pagalbinė Generalinės Asamblėjos institucija. Tačiau statuso pakeitimas pats iš savęs nedaro Tarybos efektyvesnės už Komisiją.

3. Siekiant padidinti Tarybos efektyvumą, bendras narių skaičius buvo sumažintas – nuo 53 iki 47. Šis pakeitimas yra svarbus, kalbant apie geografinį valstybių-narių pasiskirstimą Taryboje. Vakarų valstybėms Taryboje buvo numatytas mažesnis skaičius vietų nei jos jų turėjo senojoje Komisijoje. Sumažinus vietų skaičių regionui, kurio valstybės yra laikomos pažangiausiomis žmogaus teisių srityje, gali sumažėti ir pačios Tarybos veiksmingumas skatinant bei ginant žmogaus teises.

4. Valstybes į Tarybą rinks Generalinė Asamblėja tiesiogiai ir individualiai, slaptu balsavimu. Slaptas balsavimas turėtų sumažinti tikimybę, jog įtakingosios pasaulio valstybės darys spaudimą GA valstybėms dėl balsavimo už vieną ar kitą kandidatę į Tarybą. Šalys privalės surinkti bent 97 balsus iš 192. GA narės galės atsižvelgti į

konkrečios kandidatės praktiką žmogaus teisių srityje bei savanoriškus pasižadėjimus bei išsipareigojimus skatinti bei ginti žmogaus teises. Nauja, skaidresnė rinkimų tvarka turėtų padaryti Tarybą universalesnę, labiau atskaitingą, padidinti pasitikėjimą ja.

5. Tarybos veiksmingumas didele dalimi priklausys nuo Tarybos narių aktyvumo bei noro matyti Tarybą kaip veiksmingą žmogaus teisių apsaugos instituciją, kas savo ruožtu priklauso nuo to, kokios valstybės bus išrinktos į naująją Tarybą. Nepaisant to, jog NVO bei valstybės galės atkreipti GA dėmesį į valstybės-kandidatės žmogaus teisių praktiką, numatytos procedūros yra gan silpnos užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidėjoms į Tarybą. Vienas iš būdų, kuris padėtų išspręsti šią problemą – nustatyti kriterijus, užkertančius kelią į Tarybą valstybėms, grubiai bei sistematiškai pažeidinėjančioms žmogaus teises.

6. Tarybos narės nuo šiol yra įpareigos artimai bendradarbiauti su Taryba bei leisti, kad jų žmogaus teisių praktika būtų peržiūrėta pirmiausia, naudojant universalios periodinės peržiūros procedūrą. Pirmą kartą yra sukurta galimybė tikrinti net ir įtakingiausių pasaulio valstybių žmogaus teisių praktiką.

7. Narystė Taryboje galės būti suspenduojama 2/3 Generalinės Asamblėjos dalyvaujančių ir balsuojančių narių dauguma, jeigu valstybė narė vykdo grubius ir sisteminius žmogaus teisių pažeidimus. GA narėms teks sutelkti daug politinės valios bei pastangų, norint suspenduoti tam tikros valstybės narystę Taryboje. Ši norma greičiausiai bus sunkiai pritaikoma praktikoje ir greičiausiai bus naudojama retai.

8. Yra nustatomi kadencijų apribojimai bei rotacija, kas sumažina galimybę kokiam nors vienai valstybei išlaikyti pastovią vietą Taryboje dėl jos tarptautinės politinės galios bei įtakos.

9. Nuo šiol Taryba rinksis reguliariai, į ne mažiau kaip tris sesijas per metus. Sesijų bendra trukmė bus ne mažesnė nei dešimt savaičių. Tarybai taip pat bus lengviau šaukti neeilines sesijas. Taryba galės greičiau, rimčiau bei nuosekliau reaguoti į žmogaus teisių problemas, staiga kylančias krizes, o taip pat užsiimti žmogaus teisių pažeidimų prevencija. Tačiau naujosios Tarybos praktika rodo, jog išlieka galimybė naudotis nauja tvarka, siekiant paslėptų politinių tikslų, o ne vien tik saugant žmogaus teises.

10. Naujoje Visuotinės periodinės peržiūros procedūroje valstybės teikiamai ataskaitai bei paaiškinimams – skiriamas per daug didelis dėmesys. JT žmogaus teisių

komisaro pateiktam informacijos rinkiniui bei kitų subjektų (įskaitant ir NVO) pateiktai informacijai – skiriama viso labo po 10 puslapių. Tai kelia abejonių dėl šių dokumentų rimtumo bei efektyvumo. Pačiame peržiūros proceso atlikime dalyvaus tik Tarybos narės, o NVO viso labo turi teisę būti proceso stebėtojos.

11. Įpareigojimas bendradarbiauti valstybių atžvilgiu yra „minkštas“, kadangi valstybės gali paprasčiausiai atsisakyti bendradarbiauti su Tarybos tyrėjais. Vienas iš siūlytinių pakeitimo variantų būtų – vis tiek atlikti peržiūrą. Nepaisant valstybės ataskaitos bei paaiškinimų nebuvimo, peržiūrą reikėtų atlikti naudojant informaciją, gautą iš kitų šaltinių, pabrėžiant valstybės atsisakymo bendradarbiauti faktą.

12. Nuo šiol bus griežčiau sureguliuotas Patariamojo komiteto pavaldumas Tarybai, kuris neturės iniciatyvos teisės tokia apimtimi, kokia apimtimi ją turėjo Pakomisė. Nepaisant to, Patariamojo komiteto instituto išsaugojimas Taryboje yra teigiamas reiškinys, padėsiantis Tarybai geriau atlikti savo funkcijas skatinant bei ginant žmogaus teises.

13. Taryba išlaikė specialiųjų procedūrų sistemą nepakitusia. Ir, išskyrus numatytus reikalavimus specialiųjų procedūrų mandatų turėtojams bei naują specialiųjų procedūrų mandatų turėtojų elgesio kodeksą, neatnešė jokių naujovių šioje Tarybos veiklos srityje.

14. Yra tikimybė, jog Visuotinės periodinės peržiūros procedūra dubliuos šalių tyrimo specialiąsias procedūras. Nepaisant to, specialios procedūros, skirtos žmogaus teisių padėčiai konkrečioje šalyje tirti, yra reikalingos, kadangi, visuotinės peržiūros procedūra – atliekama periodiškai ir todėl nėra visiškai tinkama priemonė sprendžiant žmogaus teisių problemas, kurios gali iškilti tarp patikrinimų pagal visuotinės peržiūros procedūrą. Tarybos sprendimas išlaikyti specialiąsias procedūras žmogaus teisių padėčiai tirti atskirose šalyse – teigiamas reiškinys.

15. Tarybos narės nebuvo nusiteikusios kurti naujos skundų procedūros, ir pasitenkino egzistavusia 1503 procedūra kaip pamatu skundų procedūrai. Procedūra taip pat išlaiko iki tol egzistavusį konfidencialumo bruožą, siekiant sutvirtinti bendradarbiavimą su konkrečia valstybe.

16. Pranešimų darbo grupė bei Situacijų darbo grupė nuo šiol rinksis du kartus per metus po penkias darbo dienas. Darbo grupių sesijų padažnėjimas bei bendro jų

susirinkimų darbo laiko padidinimas turėtų suteikti Skundų procedūrai galimybę greičiau reaguoti į žmogaus teisių pažeidimus. Taip pat, atsimenant, jog skundus pateikę asmenys nuo šiol bus informuojami proceso eigos metu – tikėtina, jog ši procedūra bus labiau orientuota į pažeidimų aukas. Tačiau tai gali sumažinti valstybių norą bendradarbiauti jos rėmuose.

17. Naujoji skundų procedūrą mažai kuo skiriasi nuo Komisijos naudotos 1503 procedūros, tačiau reikia pasidžiaugti, jog ji buvo išlaikyta ir netgi šiek tiek patobulinta. Skundų procedūra, nepaisant visų jos trūkumų, yra reikalinga, kadangi dėl jos konfidencialaus ir nekonfrontacinio pobūdžio ji suteikia galimybę Tarybos narėms, kurioms rūpi žmogaus teisių apsauga, pasiekti ir daryti nors kokią įtaką valstybėms, kurios atsisako bendradarbiauti kitų tarptautinių ar regioninių institucijų procedūrų rėmuose. Tačiau tam, kad ši procedūra (beje kaip ir visos kitos Tarybos procedūros) būtų efektyvi, reikalinga valstybių, kurios nori pagerinti žmogaus teisių padėtį pasaulyje, politinė valia ir aktyvumas.

18. NVO vaidmuo Tarybos veikloje išliko beveik toks pats koks jis buvo Komisijos egzistavimo laikotarpiu. Tarybai – paliekama teisė patobulinti egzistuojantį bendradarbiavimo su NVO mechanizmą. Ar Tarybos narės pasinaudos šia teise, tam, kad pagerintų NVO padėtį ar, tam, kad ją pablogintų – politinio pobūdžio klausimas. Pirmieji Tarybos veiklos metai atskleidė augantį priešišumą NVO vaidmeniui Taryboje.

19. Apibendrinant galima konstatuoti, jog Komisija nebuvo praradusi potencialo vaidinti svarbią rolę, skatinant bei ginant žmogaus teises, bet dėl ciniško manipuliavimo ja bei politinių tikslų siekimo, Komisija buvo praradusi pasitikėjimą ja. Vertinant Tarybą procedūrine prasme, galima konstatuoti, jog Taryba – potencialiai šiek tiek veiksmingesnė žmogaus teisių apsaugos institucija, nei buvo Komisija. Tačiau tai, ar taip bus praktikoje – politinio pobūdžio klausimas, atsakymas į kurį priklauso nuo valstybių (tiek JT narių tiek Tarybos narių) nusiteikimo aktyviai skatinti bei ginti žmogaus teises.

9. Santrauka

Bandant atsakyti į klausimą ar naujoji JT Žmogaus teisių taryba – veiksmingesnės žmogaus teisių apsaugos garantas ar viso labo iliuzija, šiame darbe yra aptariami Tarybos pirmtakės – Komisijos – istorija, raida, pasiekimai, trūkumai bei privalumai. Taip pat yra pateikiamas šios JT žmogaus teisių institucijos reformos įvertinimas.

Darbe – aptariama pakitusi Tarybos vieta bei statusas JT sistemoje (nuo šiol Taryba yra pagalbinė Generalinės Asamblėjos institucija). Taip pat yra analizuojama Tarybos sudėtis, aptariant pakitusį narių skaičių bei geografinį jų pasiskirstimą. Detaliai analizuojama nauja rinkimų į Tarybą tvarka, kuri turėtų padidinti Tarybos atskaitingumą bei pakelti pasitikėjimą ja.

Darbe taip pat nagrinėjami reikalavimai šalims, siekiančioms patekti į Tarybą, o taip pat papildomi bendradarbiavimo reikalavimai šalims, išrinktoms į Tarybą.

Aptariamas padidintas Tarybos sesijų skaičius bei jų bendra trukmė, kas turėtų suteikti Tarybai galimybę greičiau, rimčiau bei nuosekliau reaguoti į žmogaus teisių problemas, staiga kylančias krizes, o taip pat užsiimti žmogaus teisių pažeidimų prevencija.

Darbe – analizuojami Tarybos veiklos mechanizmo elementai – specialiosios procedūros, skundų procedūra, Patariamasis komitetas, bei naujoji Visuotinės periodinės peržiūros procedūra.

Taip pat yra aptariamas kitas aspektas, nuo kurio didele dalimi priklauso Tarybos veiksmingumas – NVO vaidmuo Tarybos veikloje, kuris išliko beveik toks pats koks jis buvo Komisijos egzistavimo laikotarpiu.

Summary

In an attempt to answer the question whether the new UN Human Rights Council is a guarantee of a more effective protection of human rights or merely an illusion, the paper discusses history, development, achievements, shortcomings and merits of the Council's predecessor -- the Commission. The paper also presents an assessment of this UN human rights institution's reform.

The paper discusses the altered place and status of the Council within the UN system (from now on the Council is a subsidiary institution of the General Assembly). The paper also analyzes the Council's composition, discussing the changed number of members and their geographical distribution. The paper also provides detailed analysis of the new rules for electing Council members, which should make the Council more representative and should increase trust in the Council.

The paper also examines requirements set for the countries vying for a seat on the Council as well as additional requirements for the countries elected to the Council.

The paper discusses the increased number of sessions and their overall duration, something that should help the Council to react to sudden human rights crises and to deal with human rights problems in a faster, more serious and more consistent manner as well as help the Council to be proactive when it comes to human rights violations.

The paper analyzes the elements of the Council's work mechanism -- special procedures, complaint procedure, the Advisory Committee and the new universal periodic review procedure.

The paper also discusses another aspect that in great part determines the Council's effectiveness -- the role played by NGOs in the Council's activities, the role that has remained the same as it was during the Commission's lifetime.

Literatūros sąrašas:

Istatymai ir kiti teisės aktai

1. JT Chartijos preambulė <http://www.un.org/aboutun/charter/>
2. JT Chartija <http://www.un.org/aboutun/charter/>
3. Pasaulinės žmogaus teisių konferencijos Vienos deklaracija bei veiksmų programa // 1993 m. birželio 25 d., Mališauskas R. (sud.), Mažumų teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys, Standartų spaustuvė, Vilnius, 1996;
4. Generalinės Asamblėjos 2006 m. balandžio 3 d. rezoliucija 60/251
http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/A.RES.60.251_En.pdf
5. Tarybos 2007 metų birželio mėnesio rezoliucija 5/1
http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_5_1.doc
6. Ekonominės ir socialinės tarybos 1946 m. vasario 16 d. rezoliucija 5(1) ir 1946 m. birželio 21 d. rezoliucija 5(11) http://www.un.org/ecosoc/docs/resdec1946_2000.asp
7. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija <http://www.un.org/Overview/rights.html>
8. Jungtinių tautų konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo
http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/d_icerd.htm
9. Ekonominės ir socialinės tarybos 1967 m. rezoliucija 1235
http://www.un.org/ecosoc/docs/resdec1946_2000.asp
10. Ekonominės ir socialinės tarybos 1970 m. rezoliucija 1503
http://www.un.org/ecosoc/docs/resdec1946_2000.asp
11. Ekonominės ir socialinės tarybos 1990 m. gegužės 25 d. rezoliucija 1990/48
http://www.un.org/ecosoc/docs/resdec1946_2000.asp
12. Tarybos 2006 m lapkričio 11 d. rezoliucija dėl Tarptautinės konvencijos dėl visų asmenų apsaugos nuo prievartinių dingimų (rezoliucija 2006/1)
http://ap.ohchr.org/documents/sdpage_e.aspx?b=10&se=2&t=11
13. Tarybos 2006 m lapkričio 11 d. rezoliucija dėl Deklaracijos dėl vietos žmonių teisių (rezoliucija 2006/2) http://ap.ohchr.org/documents/sdpage_e.aspx?b=10&se=2&t=11
14. Ekonominės ir socialinės tarybos 1959 metų rezoliucija 728F
http://www.un.org/ecosoc/docs/resdec1946_2000.asp
15. Tarybos 2007 metų birželio mėnesio rezoliucija 5/2
http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_5_2.doc

16. Ekonominės ir socialinės tarybos 2000 metų rezoliucija 2000/3

http://www.un.org/ecosoc/docs/resdec1946_2000.asp

17. Papildomas Piliietinių ir politinių teisių pakto protokolas

http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_opt.htm

18. Ekonominės ir socialinės tarybos 1996 m. liepos 25 d. rezoliucija 1996/31.

<http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1996/eres1996-31.htm>

Specialioji literatūra

19. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius, Eugrimas, 2006.

20. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius 2004.

<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0120826.pdf>

21. Žalimas D. ir kiti. Tarptautinės organizacijos. V., 2001

22. Annan Says Rights Body Harming UN, BBC News Online, 7 April 2005

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4419333.stm>

23. „Reform of the UN Commission on Human Rights“ study by Walter Kälin and Cecilia Jimenez; Institute of Public Law, University of Bern (Switzerland); Bern/Geneva 30 August 2003; <http://www.oefre.unibe.ch/oe-forsc.htm>

24. “The New Human Rights Council: The First Two Years” Workshop organized by the European University Institute, Istituto Affari Internazionali, and the Institute for Human Rights at Åbo Akademi University European University Institute, 7-8 November 2007, Villa Schifanoia, La Cappella Substantive Report by Dr. Miko Lempinen and Prof. Martin Scheinin Åbo Akademi University, Institute for Human Rights, 2007

http://209.85.135.104/search?q=cache:8ofBhG9epssJ:www.iue.it/AEL/Projects/PDFs/HR_C_Report.pdf+status+of+the+human+rights+council&hl=en&ct=clnk&cd=3&client=opera

25. Rehman J., International Human Rights Law: A Practical Approach. University of Leeds; Pearson Education LTD. 2003.

26. Steiner H., Alston P., International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals. Oxford University Press. 2000.

27. Nowak M., Introduction to International Human Rights Regime. Leiden/Boston. 2003.

28. Robertson A., H. and Merills J. G., Human Rights in the World. New York. 1996.

29. Tomuschat C., *Human Rights: Between Idealism and Realism*. Oxford University Press. 2003.
30. Smith K. M., *Texts and Materials on International Human Rights*. New York. 2007.
31. Reconceiving the UN Human Rights Regime: Challenges Confronting the New UN Human Rights Council, by Philip Alston, *Melbourne Journal of International Law*, [2006] *MelbJIL* 9 <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MelbJIL/2006/9.html>
32. Ending the “Human Rights” Farce. February 13, 2006; *National Review* <http://www.nationalreview.com/editorial/editors200602131102.asp>
33. Lawson E., *Encyclopedia of Human Rights*. Washington. 1991.
34. Lauren P. G., „To preserve and Build on its Achievement and to Redress its Shortcomings: The Journey from the Commission on Human Rights to the Human Rights Council“. *Human Rights Quarterly*. Vol. 29. pp 307-345
35. JT Generalinio sekretoriaus Kofi Annano reformos pasiūlymų ataskaita „Turint daugiau laisvės“ <http://www.un.org/largerfreedom/add1.htm>
36. The Human Rights Council: A New Era in UN Human Rights Work? By Yvonne Terlingen, 9 July 2007 http://www.un-ngls.org/site/article.php3?id_article=332&var_mode=calcul
37. Essay: Lipstick on a Caterpillar? Assessing the New UN Human Rights Council Through Historical Reflection, by Balakrishnan Rajagopal, *Buffalo Human Rights Law Review* 2007
38. UN: Rights Body Must Act Now on Darfur, *Human Rights Watch*, December 11, 2006; <http://hrw.org/english/docs/2006/12/11/global14808.htm>
39. UN Rights Body in Serious Decline, *Human Rights Watch*, 25 April 2003, <http://hrw.org/english/docs/2003/04/25/global5796.htm>
40. OHCHR, Countries Having Extended a Standing Invitation to Special Procedures: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm>
41. Amnesty International's Ten-Point Program for the Creation of an Authoritative and Effective Human Rights Council (2005), Amnesty International, <http://rights.amnesty.org/en/library/info/IOR41/067/2005/en>
42. Joint Letter from 53 Civil Society Leaders to His Excellency Mr Jan Eliasson, President of the UN General Assembly, 1 November 2005, <http://hrw.org/english/docs>

43. UN: 'No' to Belarus on Rights Council, Human Rights Watch, May 17, 2007, <http://hrw.org/english/docs/2007/05/17/belaru15966.htm>
44. Louise Arbour, High Commissioner for Human Rights, Urges Support for Human Rights Council, Office of the High Commissioner for Human Rights, 23 February 2006, <http://www.ohchr.org/english/press/hrc/hrc-hc-english.pdf>.
45. From UN Commission on Human Rights to UN Human Rights Council: One Step Forward or Two Steps Sideways? By Colin Warbrick, International and Comparative Law Quarterly, vol 55, July 2006, pp. 695-728.
46. ES metinė žmogaus teisių ataskaita
<http://www.consilium.eu.int/uedocs/cmsUpload/st13288-re01.lt07.pdf>
47. U.N.: Human Rights Council Must Expand Its Reach, Human Rights Watch September 18, 2006, <http://hrw.org/english/docs/2006/09/18/global14208.htm>
48. HRC Factsheet: Work And Structure Of The Human Rights Council
<http://www2.ohchr.org/english/issues/indigenous/docs/informal/factsheet.pdf>
49. An Overview of the Reform of the UN Human Rights Machinery, by Françoise J. Hampson, 7 Hum. Rts. L. Rev. 7, Human Rights Law Review, 2007
Copyright © 2007 by Oxford University Press; Françoise J. Hampson
50. Reforming the Special Procedures and Mechanisms of the Commission on Human Rights, by Hurst Hannum, 7 Hum. Rts. L. Rev. 73, Human Rights Law Review, 2007
Copyright © 2007 by Oxford University Press; Hurst Hannum
51. HRC Special Procedures of the Human Rights Council
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm>
52. The United Nations Human Rights Council: A Promise To Be Fulfilled, by Patrizia Scannella, Peter Splinter, 7 Hum. Rts. L. Rev. 41 Human Rights Law Review 2007,
Copyright © 2007 by Oxford University Press; Patrizia Scannella, Peter Splinter
53. Giving the Emperor Real Clothes: The UN Human Rights Council, by Ladan Rahmani-Ocora, Global Governance, vol. 12 (2006), pp 15-20.